

FRANCESC XAVIER BUTINYÀ, S.I (1834-1899)

La personalitat de F.X. Butinyà¹ presenta avui interès plenament viu, no solament pels aspectes purament històrics i literaris sinó també per l'aportació d'una espiritualitat. Aquesta vigència la palesen prou bé els estudis que se n'han elaborat darrerament.

La primera monografia fou la del P. Blanco Trías, S.I., *El padre Francisco Javier Butiñá y su obra*,² en què va col·laborar força el P. Murall.³ Vint anys després no trobem gairebé un any sense un estudi seriós sobre Butinyà.⁴

El 1977 es publica *Francisco Butiñá y los Talleres de Nazaret. Utopismo socialista del siglo XIX en el catolicismo español*⁵ de J. Martín Tejedor, qui descobreix la influència del socialisme utòpic a les seves congregacions. L'any següent presento la tesi doctoral,⁶ on manifesto que és l'autor de la peça dramàtica sobre sant Martíà,⁷ la qual cosa el converteix en un dels peoners de la Renaixença. En 1980, F. de P. Solà, S.I., escriu *El P. Butinyá y San José: escritos e Institutos religiosos*

1. Aquest treball el vaig fer per iniciativa del Dr. Comas, ponent de la meua tesi doctoral, arran de la seva desaparició el vaig deixar aturat. Avui, l'aparició del llibre d'A. de Cáceres, amb qui també em lliga una bona amistat, ha estat el motiu d'arrodonir-lo.

2. S'edità a Barcelona, 1958. Té el mèrit d'ésser la primera valoració, però no se n'hi van gosar revelar alguns punts essencials.

3. Així ho constata per la seva estada a Banyoles per tal de recopilar dades.

4. Hi he deixat de banda molts articles curts i els llibres sense rigor científic.

5. Va ser la seva tesi doctoral i es publicà com el t. I de la *Historia de las religiosas Siervas de San José*, nº VII de la col·lecció «Monografías de Historia eclesiástica», Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid. L'autor era director de l'Institut d'Història de l'Església a aquesta entitat. (El pròleg és de P. Arrupe).

6. *Estudio histórico-literario de F.J. Butinyá*, Universitat de Barcelona.

7. Vegi's *Història de la Literatura catalana*, vol. IV, ed. Ariel, Barcelona 1972, pp. 795-800, a càrrec d'A. Comas.

por *él fundados*⁸, i en 1981 se'n tracta d'ell a la monografia de la cofundadora de les Serve de Sant Josep.⁹

Posteriorment han aparegut dos estudis meus: *Una visió de la dona catalana en el segle XIX*,¹⁰ on s'edita l'epistolari amb la seva cunyada, valuós des del punt de vista literari i humà, i un article sobre la seva contribució i mentalitat científica.¹¹

La darrera monografia, l'autora de la qual és Adela de Cáceres, S.S.J., constitueix el primer estudi profund sobre la seva espiritualitat.¹²

La meua tesi defensava que la seva obra i persona requerien un lloc en el segle XIX català i jo l'introduïa en el camp de les lletres. Ara bé, com a gran jesuïta que fou, un dels llocs on més escau és al camp de la Història de l'Església. I encara que no és la meua especialitat, he considerat bona proporció d'aportar-vos-lo jo mateixa. En introduir-me, però, en un camp que no és el meu he de fer de primer antuvi una aclaració: per l'una banda, expressar el meu desig de màxima objectivitat i respecte, i per l'altra, que recolzaré l'exposició més que més en textos de l'autor, perquè penso que és la documentació que més pot interessar al lector, atés que fàcilment serà més coneixedor que jo de la Història eclesiàstica.

Abans que tota altra cosa faig un resum biogràfic, que presentaré com esquema per dos motius: primerament, d'una manera ampla es pot trobar a les publicacions esmentades, i en segon lloc, potser un bon sistema per a una ràpida visió, i com a guia d'orientació. Després consideraré les seves creacions, tant les fundacions religioses com l'obra literària, i a l'endemig faré un apartat per a l'integrisme, més per l'interés de la documentació que per la relació que tingué de fer amb el moviment. A l'últim despendré unes conclusions sobre la seva personalitat i ideologia.

8. «Estudios Josefinos» 67 (1980), pp.39-67. Vull afegir que el P. Solà m'ha enviat fa poc una obra de Butinyà que no es coneixia: *Vida de San Juan de Dios*, València 1890.

9. A. de CÁCERES SEVILLA, *Encina y piedra. Madre Bonifacia Rodríguez de Castro*, Salamanca. (L'autora és doctora en Història).

10. Barcelona 1982 (pròleg de J. Rebagliato). Va obtenir l'accèssit al prime «Concepció Alemany» 1980 de la fundació Salvador Vives Casajuana.

11. *Una mentalidad científica decimonónica: Francisco Javier Butinyà*, «Ciencia y ...?» 1 (1981), pp. 30-35.

12. *Trabajo y dignidad humana. Una interpretación en el siglo XIX*, Salamanca 1984. (El pròleg és d'I. Iglesias, S.I., provincial d'Espanya).

Acompanyo la breu exposició biogràfica d'un paral·lel històric, des d'un punt de vista religiós, social, polític i literari, a fi d'una més completa ambientació, tot destacant els aspectes amb més connexió amb la seva vida. Val a dir, fent per que, més que un resum dels esdeveniments, sigui un recull dels fets més adients per envoltar les característiques de la nostra figura.

F. X. Butinyà	Dades històriques
1834	Dissorció dels jesuïtes d'Espanya.
1835	Primera publicació socialista al diari barcelonès «El Vapor».
1840	J.M ^a . Quadrado funda «La Palma», setmanari de la Renaixença balear
1843-53	Desenvolupament tèxtil a Catalunya, la indústria amb més obreres.
1845	
1846-49	Segona guerra carlina.
1846	Coronació de Pius IX.
1848	Marx i Engels publiquen <i>El manifest comunista</i> .
	Embranzida de la literatura socialista (Ayguals d'Izco ...)
	Pren arrencada l'expedició de Caber a Icària.
	Primers símptomes de preocupació social a assemblees catòliques alemanes.
1849	Es funda a Banyoles la societat de resistència: «Asociación de Caridad recíproca entre hermanos proletarios».
1850	Guido Guezelle, en Westflandre, preconitza la comunió diària.
1851	Es funda a Banyoles l'«Asociación de trabajadores mecánicos y de la tierra».
	Concordat entre l'Església i l'Estat espanyol, que reconeix la Companyia de Jesús com a orde missionera.
1852	Es permet als jesuïtes d'ocupar Lloïola.
1852-54	Funciona a Barcelona l'Escola de la Virtut, catequesi socialitzant.
1853	La Companyia compta amb un total de 5.209 membres.

13. M'han lliurat suara les dades de la matrícula d'aquests estudis, gràcies a la qual cosa es pot concretar l'any del seu començament.

1854	Ingressa al noviciat de Lloïola.	Incendien la fàbrica Bonaplata a Barcelona (ludisme).
Epidèmia de còlera a Banyoles.
Pronunciament militar d'Espartero.
Govern progressista.
1855	Es traslladen a Ciutat de Mallorca, per ordre governamental.	J. M ^a . Quadrado defensa els jesuïtes, a Mallorca, contra els atacs del diari «El Iris».
1856	Torna a Lloïola, on segueix els estudis.	
1857	Comença l'epistolari amb son pare.
Va a Salamanca per ampliar estudis i doctorar-se en Filosofia.	
1859		Restauració Jocs Florals a Barcelona
1856-63	El destinen a L'Havana per complir l'etapa de magisteri.
Hi escriu un tractar de Mecànica.	
1860	És nomenat director de l'Observatori astronòmic.	La xifra de capellans a Espanya és de 56.000 (203.000 en 1803).
1860-80		Fora crisi bladera.
1863	Va a Lleó a estudiar i doctorar-se en Teologia.	A Espanya hi ha 890 jesuïtes.
Preocupació social manifesta al Congrés catòlic de Francfort.
1864	Mor el seu germà Joan.	Es promulga l'enciclià <i>Syllabus</i> .
Beatificació de Margarida M ^a . i propagació de la devoció a Sagrat Cor.
1865	Comença l'epistolari amb l'arqueòleg P. Alsius.	Primer cercle catòlic d'obrers dirigit pel P. Vicent, S.I.
1866	És ordenat sacerdot.
Missiona pels pobles de Castella.	M. Aguiló és Mestre en Gai Saber.
1867	Fa un viatge a Banyoles.
Hi fa el sondeig de l'estany amb el P. Alsius.
Comença l'epistolari amb Dolors, vídua de Joan.	
1868	Publica anònima la <i>Mina inagotable</i> .
Marxa exiliat, via Portugal, cap a Laon (prop de París).	Esclata la revolució La Gloriosa.
1869	Monnier publica <i>De l'organisation du travail manuel des jeunes-filles: les internats industriels</i> .	
1870	Torna a Castella: estades a Arèvalo i Palència.
Publica anònim <i>Día de retiro</i> .
Mort de son pare.	

- 1871 Dóna classes de Filosofia i Teologia al seminari de Salamanca.
Publica un poema a la «La «Renaxensa»».
S'editen *Les Migdiades del mes de maig i La venjança del martre*.
Inventa un aparell de Física.
- 1872 Publica anònim el devocionari *La Grandilla*.
- 1872-76 Tercera guerra carlina.
- 1873 Dóna classes a Ciències a Salamanca. Fa excavacions arqueològiques, que comunica al P. Fita. Es calculen 40.000 joves als internats obrers del Midi francès.
- 1874 Funda les Servs de Sant Josep, recolzat en el bisbe Lluç i Garriga. Passa a Poyame (França). Es crea l'associació obrera—empresarial de Harmel, la primera neta de paternalisme.
S'incorpora a la província d'Aragó i s'instal·la a Girona. Els revolucionaris fan fora els jesuïtes de Salamanca.
Restauració borbònica.
- 1874-99 Es dedica principalment a missionar.
- 1875 Funda a Calella altres Servs de Sant Josep. El bisbe Lluç i Garriga funda a Barcelona l'Institut Català d'Artesans i Obrers.
Dóna a llum *La luz del menestral*. Es publiquen les *Tragèdies* de Víctor Balaguer.
Nova Constitució espanyola, que atorga ple dret d'associació religiosa.
- 1876 A Espanya es funden 40 noves congregacions.
- 1876-99 1er. Encontre Internacional de catolicisme social.
- 1877 Elecció del papa Lleó XIII.
- 1878 Edita *La devota artesana i Visitas a Jesús sacramentado*. Primera fundació a Terrassa.
- 1879 Publica anònima *Un granet de mostassa*. Guimerà publica *Gala Plàcidia*
- 1881 Surten les *Constituciones i Preces* per a les monges. Les Servs estableixen la Casa Mare i Noviciat a Girona.
- 1882 És destinat a Manresa.
Publica anònimes *Joia del cristià i Devoción de los siete domingos*.
- 1883 Fundacions de Santa Coloma de Farners i Sabadell.
- 1884 Predica a la Seu de Saragossa davant 5.000 persones. Fundacions de Manresa i Granollers.
La Companyia de Jesús compta amb 11.480 membres.
- 1886 Publica la *Vida del P. Malagrida, S.I.* Fundacions a Barcelona, Vilafranca del Penedès i Igualada.
- 1887 Publica *Escuela de santidad*. Sardà i Salvany publica *El liberalismo es pecado*.
- 1888 Escissió integrista.
Fundació a Comillas.

1889	Publica <i>Glorias de San José</i> .	Fundació a Cardona.
1890		Fundació a Torrelavega.
1891		Es publica l'encíclica <i>Rerum novarum</i>
1892		Torras i Bages publica <i>La tradició catalana</i> .
1893		Fundació a Pamplona.
1894	Li rebutgen un assaig sobre <i>La comunió freqüent</i> .	Verdaguer publica <i>Les veus del bon Pastor</i> .
	Participa al congrés catòlic de Tarragona.	Fundació a Lloret de Mar.
	Pateix el primer atac de feridura.	
1895	Surt a llum <i>Algunas flores del jardín obrero</i> .	Fundació a Lleida.
1899	Mor a Tarragona el 18 de desembre.	
1905		Pius X, al decret <i>Sacra Tridentina Synodus</i> , lloa la comunió freqüent.

Butinyà, fundador

Atenent que l'aspecte com a fundador ja s'ha estudiat a una ampla bibliografia,¹⁴ em limitaré ací a resumir l'essencial.

En 1874 funda la congregació de les Serves de Sant Josep a Salamanca i l'any següent una altra a Calella, éssent a Catalunya, totes dues amb la mateixa inspiració i Constitucions, però que en l'actualitat continuen éssent dues de diferents. Les darreres, des de 1900, s'anomenen Filles de Sant Josep, i es coneixen també a les terres gironines com butinyanes.

L'últim quart del segle XIX Espanya visqué una època de gran empena fundacional, sobretot a Castella, Andalusia i Catalunya, cada una amb vuit noves institucions. Tanmateix, l'any de la primera congregació de Butinyà només trobem dues altres (a Béjar i a Sevilla), car encara no era reconegut el dret d'associar-se, el qual representaria la plataforma de recuperació per a l'Església durant la Restauració.¹⁵ Fins a tal punt el moment no era propici que s'havia pensat

14. Cal citar a més: D. GAVIRONDO, *Historia del Instituto de las Religiosas Hijas de San José*, Girona 1942; J. SÁNCHEZ MARTÍN, *La Madre Bonificia*, Salamanca 1945; E. POLO, *Crónica de la congregación de las Siervas de San José*, 1957 (mecanografiat); J. M. MURALL, *La Madre Isabel de Maranges y Valls*, Girona 1964.

15. Vegi's J.M. CASTELLS, *Las asociaciones religiosas en la España contemporánea. Un estudio jurídico-administrativo (1767-1965)*, Taurus, Madrid 1973, pp. 149-271.

que no n'hi havia hagut cap.¹⁶ Fins al gener de 1875 no es tornen els béns eclesiàstics emparats i fins a l'abril no es permeté als religiosos d'admetre novicis i de professar.¹⁷

Entre les fundacions que es fan en l'últim quart de segle, quatre es dediquen a la preservació i reeducació. Això escau també a la institució de Butinyà, segons que declara el decret fundacional, signat pel bisbe Lluc i Garriga:¹⁸ *Habiéndose a nos presentado algunas personas piadosas que desean asociarse para vivir reunidas en Congregación Religiosa, con el fin de procurar su propia santificación por medio de la oración y del trabajo y preservar del peligro de perderse a los pobres que carezcan de él, fomentando al mismo tiempo la industria cristiana...*¹⁹ Ara bé, la Congregació de Butinyà, que, com diu el bisbe a la Pastoral de comiat del mateix any de 1874, és una ... *especie de sociedad cooperativa que la religión católica puede solamente realizar porque ofrece la base verdadera del capital y trabajo común, fomentado con el espíritu de piedad, de abnegación y la pobreza voluntaria,*²⁰ presenta un caire ben original. Es fa evident que els convents o Tallers de Natzaret, *además de un instituto religioso, son también, y de manera muy señalada, una experiencia sociológica que se proyecta sobre la problemática socio-económica de su tiempo.*²¹

Segons la interpretació de Martín Tejedor, recolzada en l'expressió la indústria cristiana,²² en aspirar a realitzar la utopia de la cooperació entre capital i feina es pretenia demostrar que *sólo el cristianismo es capaz de superar la gran antinomia de la moderna sociedad industrial.*²³ Suposava una aplicació a l'àmbit religiós dels experi-

16. Segons J. BUITRAGO HERNÁNDEZ a *Las órdenes religiosas y los religiosos*, Madrid 1901, pp.156-157, «... y sobre todo la guerra y los trastornos políticos habían hecho que nadie se atreviese a fundar casas de religión en los cinco años anteriores a 1876, no obstante la evidencia de su licitud y de la derogación de los decretos exclaustradores».

17. Vegi's R. SANZ DE DIEGO, *La Iglesia española ante la restauración de los Borbones* (1874), «Razón y Fe» (1976), p. 37.

18. Se'n fa una ressenya del bibse al llibre esmentat de Martín Tejedor, pp. 190-206. Vegi's també J.M. CARULLA, *Biografía del Excmo. e Ilmo. Señor Dr. Joaquín Lluch y Garriga, arzobispo de Sevilla*, Madrid 1880.

19. El subratllat és meu.

20. «Boletín eclesiástico de Salamanca y Ciudad Rodrigo» XXI (1874).

21. J. MARTÍN TEJEDOR, *Francisco Butiñá ...*, o.c., p.216.

22. Des d'un punt de vista lingüístic també es confirma la seva hipòtesi, atès que la col·locació de l'adjectiu li dóna valor d'exclusió.

23. De la conferència de M. Tejedor, *Fundación y razón de ser del Instituto de las Siervas de San José*, Salamanca 9 gener de 1974, p. 10 de l'exemplar ciclostil·lat.

ments socialistes de Fourier, o més encara Owen, com fa palès a més tota la terminologia fabril i industrial a les mateixes Constitucions. El lloc sagrat de la congregació no és ara un monestir o casa religiosa, ans un lloc de treball,²⁴ i aquest és el seu nom. Els Tallers a més es fonamentaven sobre la uniformitat econòmica i la gestió comunitària dels béns:

«Las Siervas de San José tratan de dar un modelo de convivencia, de ofrecer una alternativa de existencia económico social a las mujeres de su tiempo y otra de vida religiosa, surgida del recuerdo de Jesús, explicitada como imitación de la Familia de Nazaret, subrayando el principio de valoración del trabajo como lugar de santificación. En el Taller no habría posibilidad de explotación, marginación ni humillación.

»Sería en la mente de Butiñá una pequeña contestación a la lucha de clases, su explicitación de lo que él entendía por fraternidad. El motivo desencadenante fue la miseria laboral de las mujeres de su tiempo que ofrecería un reto a la Iglesia más allá de lo simplemente laboral.»²⁵

Adela de Cáceres hi afegeix, doncs, que el Taller, rèplica a un món industrialitzat d'injustícia i incredulitat, es relaciona amb la utopia de la primera comunitat cristiana i considera àdhuc que les Constitucions constitueixen «una de las utopías más audaces que el Espíritu Santo ha suscitado en la Iglesia».²⁶

Per altra banda, crec que podríem insistir que si els textos de Lluc ratifiquen la comparació amb els socialistes utòpics,²⁷ aquest desig de redempció de l'obrer era quelcom de generalitzat en els orígens de l'obrerisme, moviment amb el qual trobo també una gran semblança en esperit i expressions. Per exemple, a la II Assemblea del partit federal es diu que cal: *Suavizar, ya que no puede acabar, la guerra entre el capital y el trabajo ... procurando que los jornaleros sean empresarios de su propio trabajo, facilitando así su emancipación.*²⁸

24. Vegi's A. de CACERES, *Trabajo y dignidad humana*, o.c., p.146.

25. Id., ib., p. 166.

26. Id., ib., p.160.

27. Per exemple, a un treball que publica al «Boletín Eclesiástico» de Salamanca i que precisament titula *La Internacional*, els esmenta amb interès.

28. El text és de 1872 i el cito de M. TUÑÓN DE LARA, *Estudios sobre el siglo XIX español*, Madrid 1971, pp. 139-140.

Estem a més als primers moments de la idea que el capital està constituït pels instruments de treball, idea clau de les teories marxistes. Aquest criteri també l'establia Butinyà per a la seva Congregació. Escriu al P. Assistent:

*«En Salamanca prospera lo comenzado con la protección de aquel Sr. Obispo y ya no caben en el grandioso local en donde vivían, contando con una pequeña fábrica religiosa de mantelería, cordonería y géneros de punto. Aquí, aunque más pobrecitas, porque empezaron sin tener oficio ni beneficio, es decir poniéndose de aprendices en otras fábricas y luego principiando a trabajar a cuenta propia...»*²⁹

I les farà tornar a començar de bell nou, després d'haver-se apropiat de les màquines un industrial.³⁰

No obstant tot això, a l'estudi de Buitrago es negava l'existència de cap orde religiosa amb indústria com a base de la subsistència.³¹ Si aquest autor ens revelava abans que la fundació de Butinyà era primerenca, ara ens manifesta que la indústria com a feina bàsica per a un convent era una cosa extraordinària.

Pel que fa a la fi de la congregació, la primordial per a Butinyà es fa patent a una carta en què l'hi explica a la seva cunyada Dolors:

*«Com a estos países hi ha molt poca indústria, muchas fábricas no saben qué fer y's perden. Per obviar tan gran mal, s'ha establert dita congregació. Las monjas se diuhen *Servas de S. Joseph* y sas casa *Botigas de Nazareth*. Són nou ja ab moltes pretendentas. Quan tingan los fondos suficientes, donaran també treball a todas las que vulgan, alberch a las serventas desacomodadas y refugio a las donas de major etat que, no éssent pobres, tampoch tenen lo necessari per víurer convenient-*

29. Carta al P. Gil, 31 gener 1876, s.l. (L'epistolari que citaré amb els Superiors i les censures de les seves obres es conserven a l'arxiu de l'antiga província d'Aragó de la Companyia de Jesús, a Sant Cugat del Vallès).

30. Vegi's P. BLANCO, *El padre Francisco...*, o.c., p.113.

31. Del llibre citat, p. 73: *«Ningún Instituto religioso ejerce industria para el enriquecimiento personal de sus individuos. Alzarán un templo, levantarán edificios que les sirvan de morada, y, al propio tiempo, muchas veces para escuelas, colegios, asilos, hospitales, casas de corrección, etc., más si alguna industria ejercieran será para edificar el templo o repararle, conservar las construcciones...»*.

ment. Ja fa temps que jo desitjaba consemblant institució; per tant rebí un gotj gran al veurer-la establerta.»³²

Ja hem fet al·lusió a la indefensió de la dona en aquella època. Heus ací les paraules que Jeanne Deroin, una cosidora que ha atès a mestra d'escola, escriu en 1849 a Proudhon, per a qui només existia el dilema o mestressa de casa o dona pública; «*Es preciso ofrecer a las mujeres un término medio, el trabajo. (...) Algunas, influidas por Saint-Simon y Fourier creen que sólo trabajar confiere dignidad ... puesto que la independencia económica les permite no tenerse que vender.*»³³

Així, un cop més, com els utòpics, Butinyà veu que el treball atorga dignitat a la dona, a més, com es deriva del seu epistolari, familiar i a les monges, creu que aquest ve determinat per un sentit de progrés i perfecció humana. La seva actitud, doncs, conseqüència d'aquesta, malgrat que a una època plenament paternalista, serà la d'empenyar la dona perquè pugui assolir la seva llibertat i desenrotllament humà».³⁴

Quant als orígens de la concepció fundacional caldria considerar l'ascendència industrial de Butinyà: a Banyoles, segons el diccionari Madoz³⁵ (1850), es calculaven només al tèxtil 426 obrers sobre una població de 4.600 habitants. A casa seva —indústria que no computa aquesta estadística—, eren corders; ocupaven uns vuit treballadors a sou i lliuraven feina a les pageses, que se l'enduien a llurs cases. La figura de la dona, com a treballadora industrial a Banyoles, és evident que hi era present.

A més a més hi ha la seva sensibilitat davant els problemes socials, com evidencia la constant preocupació per la crisi bladera castellana a les cartes familiars:

«En los pobles de Camps, que és la terra hont se cullia més blat d'Espanya, no ha nascut res, ni herba per lo bestia.

32. Des de Salamanca, 7 de febrer de 1874. (Les cartes familiars es conserven a l'arxiu de Can Butinyà, a Banyoles).

33. Cit. d'E. SULLEROT, *Historia y sociología del trabajo femenino*, ed. Península, Barcelona 1970, pp. 40-41, 113.

34. J. BUTINYÀ, *Una visió de la dona catalana...*, o.c., p. 35.

35. Vegi's el *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar*, vol. III.

Aixís és que moltes famílies se màrxan d'allí per por de morir-se de fam. Déu n.s. se'n vulga apiadar.

»Fa dol vèure los camps de la terra més productiva de Espanya. En moltes parts lo blat encara no és nat, en altrás apenas s'ovira. Bastaba recordar-lis la cullitat desgraciada per a què tothom se posàs a plorar».³⁶

A Salamanca es troben dos elements més: a l'Hospici hi havia una fàbrica de flassades, on hi treballaven els 150 asilats i, sobretot, la presència del bisbe Lluç. Tots dos fora de concordar en l'estima de la seva terra (a l'escut bisbal figura l'expressió: bisbe català i carmelita, junt amb les quatre barres), ho fan en inquietud social (Lluç fundà associacions obreres, corals com La Cadenera, escoles nocturnes per obrers...).

També jutjo interessants altres dos factors: per una banda, cal destacar el component religiós de les associacions obreres banyolines³⁷ (esmentades a l'esquema biogràfic) i, per altra, un llibre que es publicà el mateix any de la seva estada a França: *De l'organisation du travail manuel des jeunes filles: les internats industriels (1869) de Monnier*.³⁸ *Aquests internats dataven de 1796 i tan sols al Midi francès, en 1873, hi assolien una xifra superior a 40.000 les noies arrecerades.*³⁹ *El seu paper devia ser important perquè en 1876 J.M. Sanromà escriu: ¿Qué no daríamos por ver a nuestros fabricantes introducir, entre otras mejoras, los colegios de internas de la clase obrera que conocen los Estados Unidos desde hace tantos años? Ya se han esparcido por Francia, Inglaterra, Alemania y Suiza con aplauso general y no escaso fruto.*»⁴⁰

Deixant de banda la seva validesa, aquests «véritables cloîtres industriels», de fet, combinaven treball i formació: «C'est de constituer l'enseignement professionnel pour femmes, et, en même temps, de développer dans nos filles la force du caractère et la rectitude de l'esprit.»⁴¹ Ho podem

36. De cartes de son pare, Salvador Butinyà, des de Lleó, del 8 de juny i del 21 d'abril de 1868.

37. L'*Asociación de caridad recíproca...*, que data de 1849, disposava 50 rals per a l'ofici en sufragi dels socis difunts, i l'*Asociación de trabajadoras...* estableix una missa solemne per la festa de la patrona de la societat.

38. No he pogut consultar-lo, però hi ha abundoses cites del mateix de l'estudi P. LEROY-BEAULIEU: *Le travail des femmes au siècle*. París 1873.

39. Vegi's el llibre de Leroy-Beaulieu, p.415.

40. *Política del taller*, Madrid 1876, p.91.

41. Del llibre de Monnier, cit. de Leroy-Beaulieu, o.c., p. 392.

acabar amb l'explicació que Butinyà fa a la M. Bonifàcia del funcionament de l'escola de noies pobres:

*«Se les da en ella trabajo retribuido y enseñanza gratuita, evitándose así que las niñas, hijas de familias miserables, se vean en la precisión de ir desde sus tiernos años a la fábrica sin poder aprender una palabra de catecismo ni poner un remiendo. Su trabajo dura unas ocho horas al día y dos de enseñanza de leer, escribir y coser».*⁴²

També hi eren persones religioses que menaven les institucions i també comptaven amb un gran entrebanc, el mateix que pateixen totes les organitzacions dels socialismes utòpics: la immaduresa o incapacitat de dirigir llurs establiments. Diu Leroy-Beaulieu parellament dels internats industrials: *«Les personnes honorables, qui sont à leur tête, sont beaucoup moins imbués d'idées industrielles que d'idées charitables; elles perdent volontiers de vue la question mercantile et ne s'y arrêtent qu'à contre-cœur: ils ont à peine à comprendre que tout travail doit être rémunérateur, et qu'il y a une loi impérieuse, imposée par la nature des choses et par l'humanité même à tout atelier de travail, c'est de chercher et d'obtenir le profit».*⁴³

D'una manera semblant, a la fundació catalana de Butinyà; de les quatre primeres monges, només una sabia llegir una mica.

Un altre punt interessant és la dot, que les noies dels internats van formant amb els seus guanys i que els permetrà de casar-se.⁴⁴ Fourier també havia ressaltat la importància de la dot: *«Las doncellas que no tienen dote corren riesgo de vivir perpetuamente en la soledad».*⁴⁵ I com que era un obstacle d'antic per a l'entrada en religió, Butinyà l'exclou de la seva congregació, amb la qual cosa obre la vida religiosa a la classe proletària:

*«... una nueva congregación de religiosas obreras, donde pudieran entrar tantas jóvenes que teniendo vocación no cuentan con dote ni condiciones para ingresar en otra religión antigua».*⁴⁶

42. Carta des de Girona, 5 d'octubre de 1882. (Cito les cartes de les monges a través de la bibliografia esmentada).

43. O.cit., p. 378.

44. Id., ib., p. 416 ss.

45. *Fourier, o sea explicación del sistema social*, Madrid 1870, p.200.

46. De la carta citada al P. Gil, 31 gener 1876.

Malgrat que a l'article 30 del Concordat de 1851 se'n deia: «*No se procederá a la profesión de ninguna religiosa sin que se asegure su subsistencia en debida forma, la qual es traduïda arreu en la dot: «Y en efecto, a todas las religiosas se exige y se exigía de antiguo dote suficiente para su congrua sustentación».*⁴⁷

El darrers aspectes tractats ens menen davant la problemàtica de Butinyà i els seus superiors, per tal com s'oposaven a la seva intervenció. Butinyà els escriu:

*«Una de las quejas que me dio el P. Provincial⁴⁸ fue de que entraban solamente pobres, como si la obra fuera para las ricas. Y aunque así nos fuera, no sabía yo que el mirar con predilección a los pobres fuera opuesto al fin de la Compañía.»*⁴⁹

«... debe V.R. advertir que, siendo doble su fin, es decir, santificarse por medio de la piedad y la industria, religiosamente hermanadas, si para lo primero no pueden sustituir con notable ventaja, no creo pueda hacerlo para acrecentar la industria como ellas necesitan para llegar a tener la vida que se desea. Para esto, principalmente, según tengo entendido, pidió este Prelado a los Superiores me dejaran llevar a término la empresa comenzada.

*«Y si para plantar en ellas la piedad religiosa es preciso machacar mucho y a menudo, como me escribía el P. Gil, de santa memoria, no es menos necesario para otras empresas, propias del fin para que se juntaron.»*⁵⁰

Cal especificar que la urgència d'ajut material no eran cap efecte imaginatiu, vist que es tractava no ja de la supervivència d'una congregació, ans de la vida real dels seus membres: «*Las novicias están tan mal cuidadas que, a mi juicio, mueren un 20 a 30 por 100, y de las que llegan a profesar mueren muchas jóvenes; ahora en Santa Coloma hay dos jovencitas viaticadas y extremaunciadas. —¡Padre, cuántas cosas podría decirle! Pero ya me dirá V. si cree necesario que se lo diga...»*⁵¹

47. BUITRAGO, o. cit., p.203, d'on cito el Concordat.

48. Joan Capell, que va succeir al difunt P. Orlandis.

49. De la carta citada al P. Gil.

50. Carta al P. Capell, des de Girona, 26 d'agost 1886.

51. Carta del prevere Josep Mundet des de Girona, 22 febrer 1895. (Es conserva transcrita de l'original que envià el P. Murall, a l'arxiu dels jesuïtes de Sant Cugat, i no s'havia publicat abans).

La visió de la Companyia explica l'allunyament de les Serves de Catalunya; segons Martín Tejedor: «*La respuesta del P. Asistente contiene la doctrina oficial de la Compañía a este respecto. No repugna al Instituto de la Compañía empezar esta clase de obras con mujeres, pero se deben transferir los cuidados a otros, tan pronto como han cobrado incremento.*»⁵² Mentre que tot just l'antijesuïtisme d'alguns capellans de Salamanca és la raó de la separació de les de Castella.⁵³

Així, en opinió de Butinyà «... *vereor ne ut externi opinantur, bellum operi meo indicatur, quia Servae Sti. Josephi, nimis pauperae sunt et ignarae*»⁵⁴; segons els superiors: «*En resumen, la obra es buena y si la obediencia la consagra será mejor y más meritoria. Estemos a la carta de la Obediencia para no errar...*»⁵⁵ En conseqüència, Butinyà es mantindria en aquesta obediència —que tan valorà Martín Tejedor— fins a la seva mort, els últims dies del segle. I també, en conseqüència, les congregacions seguirien el corrent general: s'imposaria la dot, adoptarien l'hàbit, abandonarien l'activitat industrial, etc.

En paraules d'Adela de Cáceres; «*las Siervas de San José encarnan una exigencia cristiana que las desborda, tanto por su amplitud como por sus dificultades, constituyendo un signo profético de una misión que competiría a toda la Iglesia*». ⁵⁶

No contrastant això la correspondència relativa a les congregacions i al projecte d'unió d'ambdues posen de relleu la bona avinença de Butinyà i la jerarquia.⁵⁷ Hi ha tres cartes de Butinyà a Sivilla,⁵⁸ bisbe de Girona:

«*Si para algo S.E.I. me considera apto, pida S.E.I. con toda autoridad, que me figuro accederán a ello mis Superiores. Mientras tanto, aquí me tiene S.E.I. rogando a Dios le conceda el acierto para dirigir santamente reunión de tanta importancia*». ⁵⁹

52. MARTÍN TEJEDOR, o.cit., p.269.

53. Vegi's A. de CÁCERES, *Trabajo y dignidad humana*. o.c., pp.180ss.

54. De l'esborrany d'una carta al P. General, 1883.

55. Carta del P. Gil des de Fiésolle, 8 febrer 1878.

56. *Trabajo y dignidad humana*, o.c., p.166.

57. Es pot sobreafegir que, havent mort, el bisbe Cartaña ajudà molt les Serves de Girona y que en el centenari de la fundació eren presents el bisbe de Castelló-Sogorb, Cases, el de Barcelona, Jubany, el de Lleida, Malla, el de Girona, Camprodon, el de Madrid, Tarancón, i el d'Astorga, Briva.

58. Me les van trametre mecanografiades de l'arxiu diocesà de Girona.

59. Des de Tarragona, 6 febrer de 1898. Se'n tracta de la primera elecció que fan les Serves de Girona.

Tenia també bona amistat amb Morgades, qui, abans de ser bisbe, havia beneït la fundació de Terrassa. Li fa d'intermediari amb les monges, com testimonia la carta que li escriu des de Vic:

«Mi estimado amigo: No puedo dejar pasar la oportuna ocasión que me ofrece el P. Valls sin ponerle cuatro líneas para recordarle las buenísimas ausencias que de V. conservamos.⁶⁰ Gracias a Dios, los P.P. Valls y Serra nos dejarán en el orden espiritual, a lo que han venido, y en el de la amistad, los mismos recuerdos.

Convendría me fuera notificado el rescripto de (mot il·legible) de que me habló V. desde Igualada.⁶¹ Vi las Hermanas de Villafraña. Contentísimas y muy estimadas.

Ya veré, aunque no sea más que de paso, si no pueden detenerse a saludar a V. en la estación cuando vaya a Puigcerdá.⁶²

Suyo afmo. in C.J., El Obispo de Vich».⁶³

«Muy estimado amigo: Recibí su favorecida, que no contesté antes porque no había podido leer los pliegos de su libro ni encontrar el que me pide. Los primeros los he recibido con poca regularidad, y primero los últimos que los primeros. Así, que en los pocos ratos que he leído, lleno de erudición y muy a propósito para hacer enamorar del Santo e imitar sus virtudes, que es lo que V. debe proponerse. Le felicito a V. y admiro que en medio de sus muchas ocupaciones sepa encontrar tiempo para una clase de obra que tanto exige.⁶⁴

El 5º tomo no lo he encontrado, pero se ha pedido a Lérida y lo recibiré V. directamente, si hay existencia.

De lo demás, ni «ragionar»: es una gran desgracia para la Iglesia lo que está pasando y dichoso sea aquél a quien no alcance responsabilidad. Es preciso encomendarlo mucho a Dios y pedirle luz para conocer el buen camino y fuerza para seguirlo.

60. Un any enrera havia predicat a la catedral i donat missions pels pobles dels voltants.

61. Morgades va beneir la casa igualadina de les Serve, la inauguració de la qual va tenir lloc el 16 de juliol de 1886.

62. De l'epistolari familiar es deriva que va anar a Puigcerdá entre el 7 d'abril i el 16 de juny del mateix any de 1888.

63. Està datada el 10 de març, s'ha publicat el primer paràgraf al llibre del P. Blanco, *El padre Francisco*, o.p., pp.363-364, però s'hi diu que l'autor és Torras i Bages.

64. Al·ludeix a les *Glorias de San José*, que publicà aquest any.

Un respetuoso recuerdo a los compañeros de residencia y le benedice de corazón su afmo. in C.J., El Obispo de Vich». ⁶⁵

També es conserva una carta de Casañas,⁶⁶ en què el felicita per la seva obra *Escuela de santidad*, li'n demana vint exemplars i li diu que la recomanarà al Butlletí.

A l'últim hi parlarem, per la seva autoritat, de la correspondència que manté amb el P. Fita.⁶⁷ Presentarem una carta, tot suprimint la part purament científica, la principal importància de la qual és que remunta a una data molt anterior la seva tibantor amb els Superiors:

«Mi muy apreciado Padre: yo no sé qué pereza se ha apoderado de mí en contestar, que estoy debiendo muchas cartas y no sé resolverme a coger la pluma. Así, perdóneme V. si no le he escrito tan pronto como me dictaba el cariño y el agradecimiento. Y en parte me alegro, porque ahora le podré comunicar algunas nuevas que no le disgustarán a V. No son políticas. (...).

»Este año me quedo aquí para enseñar física e historia natural.⁶⁸ Voy perdiendo las ganas de trabajar. Más de un año hace que tienen para su examen las vidas de los santos artesanos que coleccioné,⁶⁹ y todavía nada me han dicho de ellas, por más que haya preguntado. Veo que más vale caer en gracia que ser gracioso. ¿Qué será cuando no hay ni una ni otra cosa? Yo me veo en este estado, y por esto cada vez voy decayendo más de ánimo, y deseo con mayor intensidad vivir en mi rincón, confesando y predicando a gentes pobrecitas sin curarme de otra cosa.

»Mis afectos a mi familia,⁷⁰ a quien espero escribir dentro de poco. Lo mismo a los demás conocidos, señaladamente a D. Pedro Alsius y familia.⁷¹

Tocant a l'aspecte de fundador concloc amb unes paraules de

65. Data del 28 de maig de 1889.

66. Es reproduïx al llibre del P. Blanco esmentat, p. 364, i data del 28 d'abril del 1887.

67. L'he localitzat a l'arxiu dels jesuïtes de Sant Cugat del Vallès i al de la «Real Academia de Historia» (Madrid).

68. Dos anys abans ocupava a més les càtedres de Teologia i Sagrada Escritura.

69. Es tracta de *La luz del menestral*, que s'edità dos anys després.

70. El P. Fita sojornà a Banyoles de 1870 a 1874.

71. Està datada a Salamanca el 5 octubre de 1873.

Martín Tejedor, qui diu que les gestions de Butinyà amb els Superiors de la Companyia, «*sus instancias permanentes ante los mismos, su santa osadía, su sensibilidad evangélica con respecto a los pobres, su aceptación del propio sacrificio ... suponen una auténtica figura de fundador carismático*». ⁷²

Butinyà i l'integrisme

L'epistolari amb Morgades i Casañas —sobretot la darrera carta del primer— ens ha posat en relació directa amb aquest tema. Les bases per al mateix les tenim en la correspondència amb el seu nebot, Martirià Butinyà, ⁷³ president de la Joventut Catòlica de Banyoles i amic personal de Llauder, i en la que adreça el P. Butinyà al Provincial d'Aragó bo i defensant la correlació doctrinal de la seva postura.

Pel primer, veien que Butinyà vetlla pel «bon nom» del seu nebot, la qual cosa ens dibuixa ja l'ambient integrista:

«No entendí bien lo que me dijeron en Barcelona de que te habían vuelto mestizo. Yo no lo creí y dije que lo habían comprendido mal. ¿Qué es lo que dio motivo a esas habladurías?». ⁷⁴

Poc després de l'article d'«El Correo Catalán» del 14 de maig de 1888, provocador de l'escissió definitiva, Butinyà escriu:

«Hoy he visto en el 'Correo Catalán' una carta que me ha hecho reír por la simplicidad de quien la escribe. ¿Quién es ése corresponsal tan tontín que así consuela al director de aquel periódico por las templadas y sesudas embestidas con que le combaten los periódicos íntegramente católicos? Si le conoces, dile que no juzgue en ninguna causa sin haberse enterado bien de las razones y conducta de una y otra parte. Yo los he leído los dos, he pesado lo que dicen, y me parece que el Correo Catalán se ha herido a sí mismo de muerte, de la que no resucitará. (...) Yo me atengo a los que, como el Siglo

72. Francisco Butiña..., p.301.

73. Fou diputat de la Mancomunitat de Girona, era fill de Dolors Oller i estava casat amb Maria Marcé; a aquestes també se n'adreça alguna carta.

74. Des de Manresa, 16 de gener de 1884. (Aquest epistolari és inèdit).

*Futuro, tratándose de principios, se atienen al Liberalismo es pecado. Ésta es su bandera y no he vista jamás que se apartara un ápice de ellos. No quiere componendas con los que, por afán de atraer a los liberales, hacen migas con ellos y guerra a los intransigentes, y en esto lo alabo. Creo que Llauder está ya espantado de su propia obra, porque muchos, indignados del proceder de su periódico, se lo habrán devuelto ya. ¡Dios tenga misericordia de nosotros».*⁷⁵

Però ja en aquells moments dóna al seu nebot, com a norma d'actuació, la de superar els partidismes i atendre estrictament la religió, bo i planyent-se sempre de la situació:

*«Siento esa efervescencia que dices reina en ésa. Creo que no hay para tanto. Respecto a la conducta que tú debes seguir en estas circunstancias, me parece que con paz, sin prevenciones ni personalidades, debes procurar ser un buen cristiano y fomentar las ideas puramente católicas según tu capacidad y entender, sin acriminaciones ni calumnias contra nadie».*⁷⁶

Ni que en la mateixa carta argumenta el seu criteri:

*«No tengo al Iltre. Señor Sardà por Necedalista, ni por partidario de ninguna otra persona, sino de los principios y enseñanzas antiliberales ... Lo dicho me parece bastante para tu gobierno».*⁷⁷

Les dues cartes següents, que reproduïm senceres, són d'un tom més ferm i pujat, en resposta a la del seu nebot:

«Mi muy apreciado Martirián: creo que habrás hablado ya no Mn. Jacinto⁷⁸ sobre el asunto que me preguntabas. Sigue bien sus consejos, que a mi ver, él está en lo seguro.

»Preguntábasme si es verdad que los nuestros hayan dejado el

75. Des de Tarragona, 16 de juny de 1888.

76. Des de Barcelona, 14 de juliol de 1888.

77. Els punts suspensius indiquen que la carta ha estat materialment retallada, òbviament per la gravetat i grau confidencial del comentari.

78. Per bé que és només una possibilitat, cal dir que Verdaguer tenia força ascendència amb el cercle intel·lectual banyolí, arran de la seva estada a l'estiu de 1884, en què Martirià l'havia rebut a la Joventut Catòlica, amb un discurs, i també a casa seva.

'Correo Catalán', a lo que debo contestarte que hasta hoy se lo devolvieron los Padres de Palma, los del Colegio de Manresa y los de Valencia. El P. Goberna, a quien, a pesar de haber manifestado que no lo quería, seguían enviándoselo, se lo devolvió con una carta diciéndoles que no quería periódicos enemigos el humilde y celoso autor del Liberalismo es pecado. Todos cuantos he oído aquí y en Tarragona, todos piensan lo mismo. Por tanto, sentiría mucho que firmaras la adhesión que me indicabas.

»Dile a Frigola que no se deje cegar por la pasión, que observen y examinen, que el tiempo irá descubriendo dónde está la verdad. Yo le veo tan claro como la luz. A mí me bastaría ver a Sardà, donde siempre ha estado, porque es pura calumnia y mentira decir que haya variado un ápice, para no moverme de su lado. Entre Llauder y Sardà, en cuestiones dudosas, en que no comprendiera la verdad, no titubearía un instante en la elección. ¿Quién es Llauder, ni por su talento, por sus estudios, ni por su virtud al lado de Sardà?

»En vez de la adhesión que meditábais, mejor será promover una manifestación católica conforme a lo que escribí a M. Jacinto. Animaos y sed los primeros en firmarla para enviarla a la Revista Popular, que de seguro no os dejarán solos.

»Dices que los integristas hacen gran propaganda, pero por la tuya comprendo que no están quedos los llauderistas, pues veo que os hacen fuerza para que dejéis el 'Siglo Futuro', el periódico mejor escrito de España, el defensor de las ideas más puras y sanas, por más que la calumnia propague lo contrario. Confío que, con el tiempo, vendrá el desengaño y los ciegos de hoy verán claro.

»Aquí, en conversaciones particulares, manifiestan bien los partidarios de Llauder los puntos de catolicismo que calzan. Díjose en la Juventud Católica que el despótico Carlos III todavía había hecho poco con los Jesuitas. ¿Qué te parece de la pureza de estos sentimientos? Promoved, pues, la manifestación de Mn. Jacinto y me darás un especial consuelo.

»Aquí me tienes toda esta semana. Si quieres venir, hablaremos detenidamente, más si prefieres escribirme, puedes dirigir aquí la carta: Colegio del Sagrado Corazón. Barcelona. Sarrià.

»Mis afectos a tu madre, Marieta, a Teresa y a toda tu familia.

»Tu afmo. tío y b.C., Francisco J. Butiñá, S.J.».⁷⁹

79. Des de Sarrià, 16 de juliol de 1888.

(...)

«Mi muy apreciado sobrino: ya que me lo preguntas, te diré lo que siento sobre los actuales sucesos.

»Creo que D. Carlos, sea inducido, sea por sí, ha cometido una gran iniquidad con los periódicos integristas. ¿Qué falta habían cometido para que así se los excomulgase? Todos, a una voz, confesaban que estaban dispuestos a reparar cualquier falta que se les indicase, con tal que no fuera en cuestión de doctrina, que jamás ha sido atribución de reyes. Y por esto se los excomulga, y por nada más. Luego es claro como la luz que se quieren meter a jueces de doctrina. ¿Y no dijo Llauder en el artículo en que se le escapó aquella herejía, que luego avisado corrigió, manifestando en ello ignorancia supina, no dijo que en caso de duda, si una cuestión es política o religiosa, el juez es el rey? Y extraño que no lo notaran, como es bien sensible para cualquiera que lo lea. Pues esto es un error liberal de los mayúsculos. ¿Y a esos hombres queréis por maestros? Y ¿queréis despreciar al insigne Dr. Sardà, que jamás se ha separado ni un punto de la doctrina que le aprobó la Congregación del Índice?»

»Preguntas qué motivos tiene Sardà para combatir tan briosamente a Llauder. Yo te pregunto, ¿y dónde están esas embestidas tan briosas? Si escuchas a los llauderistas, continuamente los están provocando, y esto es llanamente una embustería. No es tal el Sr. Sardà que se sirva de armas tan bajas como sus enemigos. Lo que ha hecho hasta ahora es manifestar en la Revista simpatía por los injustamente perseguidos, y nada más; y en el artículo 'Cabos sueltos' la doctrina católica sin insultar a nadie. Pero a sus adversarios les conviene oscurecer su gran autoridad y lo buscan por medios justos e injustos. A mí me consta que en Barcelona han ido de casa en casa a calumniarlo para que dejasen la 'Revista popular'».

»Me preguntas si D. Carlos es liberal. Si lo hemos de juzgar por los escritos de Llauder, desde Venecia, hemos de decir que está resabiado de liberal y que sus últimas medidas son de un déspota cesarista como Carlos III. Todo lo que se ha dicho sobre el liberalismo del manifiesto de Morentín, lo oí yo hace diez años del Secretario del Sr. Obispo Caixal, cuando estaba en las provincias. Al Dr. Martí, actual canónigo de Urgel, le oí yo contar los grandes disgustos y amarguras que tuvo sufrir su Sr. Obispo para impedir que publicara D. Carlos un manifiesto liberal. Rodeado de carlistas liberales, amigos de la fe y ahora de Llauder, lo tenían imbuido en sentimientos liberalescos, y no es extraño que respire a veces por esta

llaga. El P. Urráburu, uno de los padres vascongados de mayor virtud y talento, que conozco, me decía el año pasado: lo más triste es que D. Carlos no ha querido a su lado casi siempre sino truhanes y perdularios. Por esto se habla muy mal de su conducta privada, y hasta estas monjas saben que ha dado por ella gravísimos disgustos a su esposa.

»El último manifiesto de D. Carlos en su primera parte ratifica las mentiras y calumnias de rebeldía que se han lanzado contra los mejores tradicionalistas, y en la segunda, quiere promover el centenario de la unidad católica de España, que publicaron los íntegros y que Llauder no ha querido patrocinar en su 'El Correo Catalán'.

»Estoy yo en que si hubieran podido matar los periódicos integristas, como neciamente se prometían, entonces habrían explicado y defendido los principios liberales, implantados en los Pensamiento del Sr. D. de N. (sic), pero como el tiro les salió mal, ahora quieren aparentar mayor integrismo que el 'Siglo Futuro'. Ya se lo irán manifestando, Dios mediante.

»Quisiera que te suscribieras al Diario de Cataluña, que tal vez se empezará a publicar el domingo próximo. Yo, el lunes, Dios mediante, volveré a Tarragona. En cuanto a sellos,⁸⁰ ya lo encargué al b^o. Anza, por quien puedes preguntar cuando vengas a Barcelona. También me prometió el Sr. Masiol, que está en el despacho de Dogma y Razón.

»Puedes leer la presente a tus amigos, pero sin prestarla a nadie.

»Con afectos a tu madre, Marieta, hermana y demás familia, se repite tu afmo. tío y b.C., Francisco J. Butiñá, S.J.»⁸¹

El tema segueix a l'epistolari familiar durant d'un any:

«¿Todavía no está convencido Martirián de los peligrosos caminos que llevan los llauderinos? Me parece que basta tener ojos y observar. Yo alimento la esperanza de que, antes de largo tiempo, to-

80. Entre altres col·leccions, que l'oncle havia estimular, figura la de paper segellar i de segells de correu, als quals ací al·ludeix.

81. Des de Sarrià, 22 de juliol de 1888. La carta porta el segell de *Colegio del Sagrado Corazón*.

*dos los que están de buena fe a favor de Carlos lo abandonarán por liberal y déspota, si no confiesa públicamente la injusticia cometida contra los mejores que le seguían. Pero como no llegará a tanto en humildad, se quedará en Cataluña sin gente, como ya casi lo está en las demás provincias.*⁸²

»Me alegro de que la juventud católica haya consagrado algunos días a los santos ejercicios. Como no me decíais quién los había dirigido, me figuro que no será de la Compañía. ¿Qué también se mete en eso el Lealismo? Aunque bien indiferentes me parecen la mayor parte de los Padres de Gerona.

*»Concluyo saludando al leal Martirián, cuya firma leí en una adhesión incondicional a su R. Yo no me adhiero incondicionalmente a ningún hombre sino al Papa, y aún a éste en todo lo que pertenece a la fe y a las buenas costumbres.»*⁸³

*»Com és que'ls de la Joventut Catòlica no fan una protesta com las que's publican en lo Diari de Catalunya, havent manifestat lo Papa son desitj, que tothom clami contra la sua servitut? O és que'ls leales s'estimen més ésser fiel a un home ab poch afecte del Vicari de Jesucrist?»*⁸⁴

*»¿Qué les parece a Martirián y a José el sesgo que van tomando los leales respecto a la Compañía? A mí esto me bastara para conocer sus quilates de catolicismo y sus bastardas pretensiones. ¡Dios quiera abrir los ojos a los que viven ciegos voluntarios!»*⁸⁵

*»¿Qué dicen ahí los leales de las injurias y calumnias que sus periódicos lanzan contra la Compañía? Por lo visto la quieren tanto como el abuelo de su rey Carlos III: quisieranla lejos y destruida. ¿No es esto bastante para que un buen católico conozca dónde está la razón y la justicia?»*⁸⁶

Davant les eleccions, però, s'ha unit totes les tendències:

«... recibí particular consuelo por el empeño con que tomas los negocios de la religión y de la villa. No debéis acobardaros por nin-

82. A Dolors Oller, des de Tarragona, 14 setembre de 1888.

83. A Maria Marcé, esposa de Martirià, de Tarragona, 29 novembre 1888.

84. A Dolors Oller, de Falset estant, 9 abril de 1889.

85. A Maria Marcé, des de Tarragona, 17 octubre 1889.

86. Al nebot des de Tarragona, 20 octubre de 1889.

*gún revés ni contratiempo: el Señor por quien trabajáis será vuestra ayuda y consuelo.*⁸⁷

*»Mucho me alegro, y os doy el parabién por ello, de que todos los buenos católicos os unierais para derribar a los liberales y tener municipio sólidamente católico. Así lo habéis de hacer siempre, persiguiendo la impiedad con todas vuestras fuerzas, por grandes que sean los sacrificios que os cueste. En esto está la sólida piedad y la prosperidad verdadera de un pueblo».*⁸⁸

L'epistolari també és testimoni de curioses anècdotes i desfà malentesos:

*»Acabo de recibir el programa de vuestra peregrinación a Puigpalté, del que deduzco que ha sido inspirado por algún leal de cuatro suelas, que sin saber castellano ni historia, no lee sino El Correo Catalán, que tampoco sabe ni historia ni castellano, pues si hubiera saludado alguna historia de España, sabría, como dice muy bien el diario de Cataluña, que no se celebra el centenario de la Conversión de Recaredo, sino del establecimiento de la Unidad católica en el Concilio III de Toledo, porque Recaredo se había convertido del arrianismo a la fe católica unos cuantos años antes. El iniciador de estas fiestas no fueron las Asociaciones católicas de Barcelona, sino Leandro, al que denuesta 'El Correo Catalán', siendo así que hace un año que no dice nada. Este Leandro es seudónimo del P. Solà, que reside en Manresa, y que es de la Compañía, a la que no pueden ver los leales, porque no quiere hacer coro con sus oportunistas».*⁸⁹

Així com palesa l'apassionament del moment:

«Gracias a Dios fui de los sacerdotes que menos sufrieron en el motín armado contra la peregrinación. Aunque me conocieron desde un principio y me fueron siguiendo gritando 'mateu-lo! mateu-lo', por un trecho casi tan largo como de tu casa al monasterio, con todo nunca se atrevieron a acercarseme, detenidos tal vez por S. Rafael, a

87. Íd., íb., 26 novembre de 1889.

88. Als seus nebots, Martírià i Maria, de Tarragona, 25 desembre de 1889.

89. A Martírià des de Tarragona, el 5 de juny de 1889.

quien me habían encomendado, o tal vez por miedo a un payés de barretina morada que iba a mi lado.

*»Has de saber para honra de los leales que entre los amotinados había carlistas que los atizaban, pues estaban rabiosos por el éxito extraordinario de la romería; de entre éstos no faltó quien demostró gran contento por la osadía de los impíos y vivos deseos de que nos mataran a todos. Ya ves qué buenos católicos son los leales, y esto que la presidía el Vicario capitular. Pero les ha salido el tiro por la culata, porque algunos de los buenos católicos se han retirado de sus reuniones y todos los fieles se han animado todavía más».*⁹⁰

Nogensmenys, en la mateixa carta trobem de bell nou el seu parer:

«... me alegraría más de que todos los buenos os uniérais más estrechamente, prescindiendo de política, y mirárais por el bien religioso y material de la villa».

Opinió que, de tant en tant, deixava aparèixer i mai no abandonà:

*«¿Qué pensáis hacer para celebrar el centenario de la unidad católica? Prescindiendo de divisiones, conviene manifestarse pública i íntegramente católicos y celebrar con esplendor las glorias de España católica. Animaos, pues, y adelante siempre con la bendición del Prelado».*⁹¹

És interessant de tenir present que aquest mateix any de 1889 Casañas publica *El Papa y el Obispo de Urgel*, on recomanava aquesta postura, i que el 20 de maig rep la carta de Lleó XIII que l'encoratja en la seva actitud conciliadora. Butinyà, un parell de mesos abans, escriu des de La Seu d'Urgell:

»Y vuestras fiestas al ilustre prócer de los leales, ¿qué tal fueron? Oí leer que había visitado vuestra Juventud y que no salió muy contento porque no le festejásteis como se merece. Y lo de los republicanos. ¿qué fue?

Lo que importa es que os aunéis todos los buenos católicos y, prescindiendo de próceres, trabajéis con empeño por el lustre de la

90. Íd., ib., 8 juliol de 1889.

91. A Martirià, des de Tarragona, 23 de febrer de 1889.

*religión primero y después por la prosperidad de la villa. Todo de demás son vanidades y nada conformes con los deseos del Papa».*⁹²

D'aleshores ençà el seu criteri s'aferma:

*«El atribuirte que habías trabajado por el feliz éxito de los leales en las elecciones de diputados lo saqué de los mismos periódicos carlistas, y porque me dijeron que habías ido a encontrar al Sr. Deán con el mismo objeto. Me alegro, pues, de que estéis unidos y unidos habéis de trabajar con gran empeño, prescindiendo de partidos. Ésta es por lo menos la voluntad del Papa».*⁹³

Ara bé, durant la seva estada a La Seu aquest capteniment li causà un problema amb la Companyia, com sabem per les cartes que adreça al provincial d'Aragó, Juan Ricart:

«Mi muy amado y Rdo. Padre: hoy, sexto día de mis ejercicios espirituales, me han entregado su grata, a la que me apresuro a contestar, por si le conviene mi respuesta.

»Creía que esas cuestiones habían muerto, ya del todo, porque aquí no se oye nada sobre esa materia, pero por lo que V.R. me pregunta, veo que colean todavía. En efecto, a la sacristía de la catedral de Urgel hablé con un íntegro y con un leal sobre la pastoral del Ilmo. Sr. Obispo y a los dos les dije poco más o menos lo que después prediqué sobre la recomendada unión, delante del mismo prelado, es a saber: que la unión se debía hacer, no con los liberales endurecidos, que no quieren salir de sus errores, ni con los leales, que no quieren callar, según encarga el Papa, sobre cuestiones secundarias, sino con los católicos de veras, cualesquiera que sean, y trabajar a una a favor de la Iglesia, tan combatidad por los malos. Esto dije a uno y a otro, habiendo añadido al íntegro, que era el Sr. Viladot, canónigo penitenciario, que la pastoral pegaba dura a los íntegros. No recuerdo haber dicho más; si con algún otro hable sobre esto, siempre fue en el mismo sentido, porque así entendía y entiendo la unión recomendada por el soberano Pontífice.

»Esto me parece todo cuanto pueda escribirle con toda ingenuidad. Díceme V.R. que no tema nada, y, gracias a Dios, le aseguro

92. Íd., 9 març de 1890.

93. Íd., des de Vallbona, 20 abril de 1891.

que todo cuanto he dicho me tiene sin cuidado y que, no mediando prohibición, lo repetiría, aunque fuese ante el Papa, y con mucho más gusto. Ya veo que debemos ser cautos por las torcidas interpretaciones que dan los enemigos a nuestras palabras, pero estoy también en que, por más que se haga, no dejarán de calumniarnos y ver en nosotros lo que les dicte su enemiga. ¡Dios nos asista a todos con su gracia!

»En SS.SS. y OO. mucho me encomiendo, Francisco J. Butiña, S.J.»⁹⁴

Tanmateix no devia ser suficient per a la gravetat de la qüestió, donat que, al cap de tres dies, ha d'haver de tornar a justificar-se.⁹⁵

Butinyà, escriptor

La creació pròpiament literària de Butinyà és la catalana,⁹⁶ valuosa tant pel moment en què l'escriu, als inicis de la Renaixença, com per la qualitat de la seva llengua, culta i rica alhora que espontània i viva.

La principal obra pertany al gènere dramàtic, *La venjança del mar-tre*,⁹⁷ peça que fa de lligam entre el teatre religiós popular, que havia continuat viu a la Decadència i de la tècnica del qual s'ha considerat paradigmàtic, i el teatre modern de la Renaixença. Tant la seva redacció —per l'epistolari se sap que la té escrita en 1864—, com la publicació, set anys més tard, són dades encara allunyades de les creacions del teatre literari, és a dir abans de Balaguer o Guimerà.

Tota vegada, l'obra de Butinyà és ja una obra culta en el seu llen-

94. Des de Tarragona, 12 de juliol de 1890. El segon paràgraf es publica al llibre de M. Tejedor, pp. 72-73.

95. Per tot el que s'hi ha exposat estranya l'opinió de M. Ramon Cunill, que preparava un número sobre l'integrisme en la revista que dirigia «Historia y vida», però se n'ha de deixar constància. Segons em va comunicar, poc abans de morir, Butinyà era una gran figura d'aquest moviment, fins al punt d'ésser el mòbil dels P.P. Joan M. Solà i Goberna, i cercava una correspondència utòpica amb Sardà i Salvany de la qual ningú no ha tingut mai coneixement. Mossèn Bonet i Baltà el criteri del qual es pot considerar definitiu al respecte, m'expressà també la seva estranyesa i em confirmà que el seu nom no apareix a l'abundós epistolari i documentació que coneix sobre el tema.

96. En faig edició crítica de les principals obres de la meua tesi doctoral, ja citada.

97. Es publica a Barcelona en 1871. (Espero que en curt plaç —el de trobar editor— es pugui donar a la impremta una nova edició que he elaborat, amb un estudi preliminar).

guatge. Una prova del seu valor l'acredita Marian Aguiló qui recull per la seva recopilació lexicogràfica diverses veus; d'aquí passaran al *Gran Diccionari* d'Alcover i Moll.⁹⁸ A més a més, l'historiador Aulès-tia i Pijoan, en donar la ressenya a la «Renaxensa» lloa la prosa «ab què estan escrits lo preàmbul y'l compendi mencionats, quan d'ella sols lloansas tenim que fer-ne, puix sa naturalitat y puresa, y la propietat en la construcció dels períodes revela'l gust y erudició, fills d'un estudi de nostre idioma, tan notable com digne d'imitació».⁹⁹

I ja al nostre temps, el Dr. Comas, per bé que consultava el manuscrit que encara es considerava anònim —la qual cosa dona més mèrit al seu judici—, en destaca la qualitat literària així com la mes-ria amb què combina metres diferents.¹⁰⁰

Vet aquí un fragment del magnífic cant sobre els novíssims:

«... Ara el bon Déu es calla

Sofrint aital molesta farfotalla.

Més, guai, el jorn en què sa veu potenta,

A qual ressó tremolen les muntanyes

I glateixen de por fins les entranyes.

De l'infern i espantat el món rebenta,

Brunzi contra una raça tan dolenta!

En tan terrible dia

De les ires de Déu, amb veu irada.

Cridarà: Torba impia,

Pecares i callí; ja és arribada

L'hora meva: A l'infern! ...I els miserables

Cauran com llamps als focs interminables!

Per altra banda, és una obra moderna, amb personatges prou definits psicològicament i que plagien en situacions de la passió de Jesucrist. Això li permet de superposar diferents plans: el de la tradició o martiri que descriu i el simbòlic de l'Evangeli, als quals afegeix el de la seva època actual, a la qual fa referències i crítiques. Encara, presenta una voluntat de rigor als més petits detalls històrics.

98. En l'edició que tinc preparada hi ha un vocabulari al respecte.

99. «Renaxensa» 20, 15 novembre 1871, p.257.

100. Vegi's *Història de la Literatura catalana*, vol. IV, o.c., pp. 795-800, 805.

De totes totes, el principal valor històric potser no jeu en la peça dramàtica, ni tampoc en el compendi que la segueix «a fi de que tot-hom se face càrrec, aixís de lo que hi ha de ficció com també de quant s'hi troba de veritablement històric», sinó en el fet d'haver conservat les actes del martiri de sant Martirià, procedents del *Breviari de Girona*, font que no s'ha pogut localitzar.

Quant a l'estil, l'obra segueix les línies clàssiques, però acusa influència romàntica, alhora que pertany al teatre hagiogràfic. Cal afegir que la intenció de fons és la d'il·lustrar la idea cristiana de tornar bé per mal.

Per acabar, el pròleg és un veritable manifest que recull l'impuls inicial de la Renaixença, el qual Butinyà havia covat aïlladament, a una distància quasi bé de divuit anys de viure fora de Catalunya. S'hi troben, això no obstant, l'estima de la llengua i l'entusiasme pel restabliment i revifament de l'esperit catalanes.

«Per açó t'escrich en català, lector aymat, y espero que aculliràs ab benvolença mon bon deïtx. Si no fas més és perquè no puch, y encara que pobre y allunyadat de ma pàtria, vull portar una pedra, jatsia petita, per aydar a enlayrar l'edifici de nostres glòries, mitx enrunat per art de lliberaís anticatòlics, que suen y's desvetllen per destruhir nostre esperit provincial y cristià, castellanisant-nos en profit seu».

Uns mesos abans, Butinyà havia publicat una altra obra, *Las Migdiadas del Mes de maig*,¹⁰¹ que «La Renaxensa» rep amb un: Benvingut sia!. «És un Mes de Maria compost de lectures piadosas dedicadas a la classe menestrala, a l'honrada gent de treball manual. Ben vingut sia altra vegada! A la gent menestrala, a la gent que treballa a jornal, com a totes las demás classes, s'ha encomanat no poch lo castellanisme, y és per tant molt convenient que's dirigisca també a ella la propaganda catalana».¹⁰²

Diu que «honra nostra renaxensa literària» i n'aplaudeix tant la prosa com la poesia, quatre poemes sobre el tema del treball amb què es clou l'obreta. Aquesta obra conté tota la seva interpretació de

101. Es publicà a Girona en 1871.

102. P. PI i VIDAL, a la recenció que en donà el 3 maig, pp. 94-95, en el número 7 de la revista.

la vida i la religió, doctrina que il·lustren uns quadres de costums de la seva societat i que constitueixen els exemples per a cada dia. Mentre que els escriptors del costumisme romàntic fan una escena que alligoni, Butinyà dibuixa un quadre per aclarir les matèries morals que hi hagi tractat.

Els temes són els propis del seu temps: un suïcidi romàntic, una fàbrica exemplar, el drama del servei militar, etc. La inspiració, malgrat que no ho confessa, prové clarament de les *Glòries de Maria* de Sant A. M^a. de Ligori, però segueix un particular desenvolupament temàtic: comença per la virtut de la paciència, perquè com que dedica el llibre al menestral, és aquesta «la primera virtut que ha de menester un pobre treballador.» Val a dir que traspua preocupació social. Les primeres paraules del pròleg són:

«Parlar al poble amb senzillesa y franquesa, fer-li conèixer a las bonas la deu y las fonts del vertader consol, tal és lo blanch d'aquest petit llibre».

I segueix:

«Y en mitj de tants de treballs, lo pobre jornalero en va cercarà consol y alivi fora de las màximas de nostra religió santa. Però en aquestos dias desgraciats, com penetraran aquestas en los cors dels afligits? Encadenats als treball fins los dias de festa, no tróban altre repòs que algunas horas del dilluns,¹⁰³ ni cap estona en què'ls hi llegui sentir la paraula de Déu, únich medi per a recordar las consoladoras veritats que'ns ensenya Jesucrist».

Tot plegat, és una obra d'espiritualitat plenament popular, plena de bondat i gairebé casolana, característiques constants dels llenguatge i estil:

«Has vist aqueixos petits gossos d'aigua com llàdran quan algú'n fa cas? Però si'ls desprecias y, sens mirar-los tan sols, passa un de llarch, tot seguit càllan y, arronsant la cua, se fícan dintre de casa com avergonyits. Aixís se porta'l món; si fas cas del seu què dir, cridarà y lladrarà contra de tu, però si't portas

103. Al·ludeix al costum de mancar a la feina el dilluns.

com si no sentisses los seus espinguets, te deixarà estar y seguir los teus bons exercicis. Esperit, donchs, y guerra als respectes humans!».

Així crida contra els prejudicis. I així exalta la Providència:

«No escoltis, no, als que baladréjan propalant que Déu nostre Senyor no té compte de nosaltres. Qui't diga semblant disbarat no vol pas lo teu bé. Dèyan nostres avis: *No's mou fulla que Déu no ho vulla*, y aixís nos ho ensenya la fe y la recta rahó. Ell és qui fa ploure sobre'ls camps assedegats y qui tira la pedregada sobre'ls olivets y vinyas. Ell és qui envia dolsa aura a l'hortelà per a refrescar-lo en la forsa de l'estiu y qui abalota las onas del mar, dissipant los més forts baixells, y tot això per nostre bé y profit etern, per més que de vegas no ho vullam entendre».

En la seva gènesi aquesta obra està molt lligada a l'epistolari a la seva cunyada Dolors, que és alhora la seva font dereflex¹⁰⁴ a més de ser concomitants en el temps, hi ha idees i frases ben iguals.

De fet és la primera obra d'espiritualitat de la Renaixença i la única que en presenta una de sistemàtica i personal.¹⁰⁵ S'hi barregen la religiositat popular amb el pragmatisme jesuític i el misticisme del Segle d'Or castellà. És també el llibre més personal, que deixa veure millor la seva manera de veure el món, que és, com hi diu, «amb ulls de compassió». «*Butiñá, a través de un sencillo devocionario para el mes de mayo,*¹⁰⁶ *crea una espiritualidad para los trabajadores, destacando preferentemente aquellos temas que él vio más necesarios para una espiritualidad de la acción, concretada en el trabajo manual.*¹⁰⁷

Ara bé, en aquells moments els jesuïtes no s'adeien gaire amb els sentiments catalanistes, malgrat la convicció de Butinyà d'hi escriure i per molt que ho lloés la «Renaxensa». Ell en diu al pròleg de *La venjança del martre*:

104. Per tant em faig moltes al·lusions a *Una visió de la dona catalana en el segle XIX.*, o.c.

105. N'he lliurat edició crítica i traducció a les congregacions de Butinyà esperant que l'editin, car avui tornen cap el pensament del fundador, tal com proposa el Concili Vaticà II.

106. A catàleg d'Aguiló se n'enregistren al 1845, 1851, 1854, 1861 i encara Sardà i Salvany publica un el 1885.

107. A. de CÁCERES, *Trabajo y dignidad humana*, o.c., p. 121.

«Si volem, donchs, que ressuciten nostres passades glòries, emmotllades en lo catalicisme, si volem que revisca la grandesa y heroisme de nostra província, tant aymant no de la borda llibertat maçònica, sinó de la vera llibertat cristiana, és precís y ops que treballem per fer reviure nostra llengua y, ab ella, los sentiments catòlics de nostres besavis».

I així només publica un poema a «La Renaxensa»,¹⁰⁸ encara que li havien demanat més col·laboracions, així com per altres publicacions de la seva vila. (Solament sabem al respecte que ell havia escrit a P. Alsius que en demanaria permís).¹⁰⁹ La cançoneta que s'empremtà era una cançó de bressol, inspirada en la nadala *Lo noi de la mare*:

«Dorm, angelet, estimat de la mare,
Dorm, nin hermós, vera imatge de Déu,
Dorm mentres canto suau cansoneta
A nostra Reyna, la glòria del cel».

Cal advertir, mal que no es tracta de suposar una influència sobre Verdaguer, ans de revelar una coincidència que precedeix en el temps, que *Lo tan-pa-tan-tam* d'aquest poeta es publicà a la mateixa revista set mesos després del poema de Butinyà.¹¹⁰ L'element tràgic, que també sortirà al de Verdaguer, és Butinyà qui ho introdueix.

Pel que fa a escriure en la seva llengua o de temes catalans, sabem que també li hauria agradat de tenir lleure per escriure sobre la seva vila. Escriu al seu amic Pere Alsius:

«Escribo a vela y remo, porque tengo que hurtar el tiempo a la preparación para las pláticas de los ejercicios, que con otro padre estoy dando a los ordenados. Acabados éstos, tendré que darlos a los seminaristas a principios de curso.

»Siento que salgan frustradas sus esperanzas de V. en lo que de mí esperaba sobre la historia de nuestra villa».

108. Al nº 12,15 de juny de 1871, pp. 153-154.

109. Li escriu des de Salamanca, el 16 de setembre de 1871: «Sobre lo que'm diheu d'escriurer algun article per a dita revista, faré un esforç per obtenir llicència dels superiors. En cas de lograr-ho, trauria alguna cosa de ciències naturals en relació ab las ciències sagradas».

110. La seva publicació anterior com a goig, a Vic, data de les darrereries de 1871 («Ars» 6, juny 1902).

«Aplaudesch son propòsit sobre la descripció del terreno d'aqueixa vall; jo, encara que havia pensat alguna volta sobre aqueix objecte, cap dato tenia recullit ni cap ideya formada. Los parenostres me trèyan las avemarias del cap; és a dir, mas numerosas ocupacions no'm permetían ocupar en cosas de nostra benvolguda vila.»¹¹¹

De fet, trigà vuit anys a publicar en català: *Granet de mostassa*,¹¹² petit devocionari que pertany a la literatura de missions i que més tard amplià: la *Joià del cristià* (1882). I això fou tot. Els poemes d'influència claretiana que clouen aquesta darrera obra, com Verdaguer farà a *Les veus del bon Pastor* (1894), són una recreació dels cànctics populars. Són aquestes dues obres plenament tradicionals, amb el característic influx de sant Francesc de Sales i a la línia dels exercicis del cristià.

Al pròleg de *Joià del cristià* exposa rodonament la idea de conjunir catalanisme i religiositat:

«Vet aquí, aymat cristià, perquè t'oferesch aquesta petita joya, no tan bonica ni polida com jo la voldria, ni tampoch engastada en apreuhat metall, però n'és de lley, no falsa ni bordenca, com las que te presentan molts ab color de catalanisme. May com en aquest segle malhaurat la nostra rica llengua havia sigut padrina de disbarats y heretgias, ab què molts pretenen enmatsinar la terra catalana, sinó que, catòlica de mena des de son bressol, havia sempre servit de missatgera de divinas misericòrdies».

Aquestes paraules són un prenunci de *La tradició catalana* (1892) de Torras i Bages.

Cal parlar també de l'epistolari familiar en català, que presenta un primer mèrit pel moment en què el comença (1857), bo i considerant que el català no s'emprava generalment a les cartes i, si es feia,

111. Cartes de Lleó estant, del 10 setembre de 1868, la primera, i de Salamanca, del 25 de juny de 1871, la segona. (A tot l'epistolari, és present el tema banyolí i hi ha al respecte un ric intercanvi de notícies i dades. L'assaig històric el publicaria Alsius en 1872: *Ensaig històrich sobre la cida de Banyoles*).

112. Es coneix tan sols l'edició de 1879, que consta com a segona de l'obra.

no solia gaudir de categoria literària.¹¹³ En canvi, en les seves cartes destaquen tant la naturalitat com el domini de la llengua.

El que manté amb Pere Alsius,¹¹⁴ amb comentaris lingüístics interessants i reflexions sobre varies ciències, té sobretot una vàlua cultural: veiem que li explica una màquina d'inclinació i derivació magnètiques que ha inventat, l'estimula en les seves excavacions arqueològiques, comenten bibliografia, etc.

De totes totes, sobresurt el que adreça a la seva cunyada, a conseqüència de la seva originalitat i valor humà. És el viu testimoni del seu amor, que, ni que apassionat, anomeno amor fraternal, segons la definició d'Erich Fromm,¹¹⁵ atès que participa de totes les seves característiques, es basa en l'esperit i aspira al perfeccionament de la persona amada:

«Ja sabs que t'amo y que t'amo de veras, y que desitjaria poguer-te fer una santa y encèndrer en lo teu cor lo foch de l'amor diví, que deu ser lo vínculo de nostre mutuo carinyo fraternal.

»No és veritat que no hi han dos germans que s'estimin tan cordialment com tu y jo mos estimem?

»Qué té de mal recordar-se, per més sovint que sia, d'un germà a qui s'estima entranyablement?

»No podem viurer junts, com lo gran amor que'ns tenim t'haurà fet desitjar més d'una vegada...

»És dels sacrificis més grans que el Senyor me pot demanar, però és ben petit per lo que mereix de nosaltres aquella bondat infinita.

»Fassa's la sua divina voluntat perquè algun dia nos poguem reunir en lo cel, sense por de separar-nos mai més».¹¹⁶

Hem de tenir present per avaluar-lo correctament que és l'única mostra literària d'aquest tipus de passió, en les literatures romàniques almenys.

113. També cal recordar aquí que el primer que es considera que escriu un català net i pur, M. Aguiló, no fou Mestre en Gai saber fins 1866.

114. Es conserva a l'arxiu dels Alsius, a can Fina (Banyoles).

115. Vegi's l'estudi d'aquest psicoanalista, *L'art d'estimar*, ed. 62, Barcelona 1967.

116. Fragments de cartes de 1868, de Lleó estant.

L'epistolari en castella,¹¹⁷ és a dir gairebé tot el que manté amb el seu nebot i generalment el de la dècada dels vuitanta ençà, és un document per a la Història de l'Església i un testimoni sociològic de la vida catalana del vuitcents. (N'hi exposem una mostra en referir-nos a l'integrisme).

La producció en llengua castellana no hauria permès per si mateixa un estudi literari, però tenint esguard que compta amb un total de quaranta-set edicions diferents, tret de les que es feren al tagal i a l'italià, dels manuscrits, obres censurades i producció escampada a revistes, etc., mereix si més no una recensió, que a més serveix per a il·lustrar el panorama d'aquella època i contribueix a definir-nos la seva personalitat.

L'agruparem en devocionaris, literatura hagiogràfica, estudis monogràfics i obra inèdita.

Quan escriu Butinyà impera arreu la pietat d'accent jesuític. Conseqüentment, els llibres de devoció estan estructurats, dividits i organitzats en un ordre ferri de pensament, per tal d'una més gran eficàcia. Aquesta nota s'accentua progressivament en les obres de Butinyà des de la primera publicació, *Mina inagotable de tesoros celestiales abierta en el Corazón de Jesús* (1868), fins a *Visitas a Jesús sacramentado* (1878) per exemple, encara que la primera, de menys intimitat, es prestava més a una més gran sistematització. En les visites està tot gairebé «computadoritzat» cadascuna consta d'oració preparatòria, final, comunió espiritual, indulgències i jaculatòries. Díaz-Plaja califica de *cañamazo mental*¹¹⁸ l'estil jesuític, per tal com deixa poc lloc al jo personal.

En una paraula, Butinyà empra també el mètode de la introspecció i no solament la seva producció presenta les notes pròpies de l'estil jesuític, rapidesa, eficàcia, formació humanística, sinó que de vegades les publica anònimes, val a dir que són del cabdal de la Companyia de cap a cap.

De tota manera, tot comparant el seu llenguatge amb el d'un altre autor, el P. Gació, per exemple, bon amic seu, s'hi observa sempre un to més espontani i personal. De l'oració de l'ofici del Sagrat Cor de la *Declaración y meditaciones de los oficios del Sagrado Corazón de Jesús* (1879) de Gació:

117. Els problemes que planteja l'assumpte del bilingüisme es tracten també a *Una visió de la dona catalana al segle XIX*. (Vegi's un gràfic a la pàg.).

118. Vegi's *El estilo de san Ignacio y otras páginas*, ed. Noguer, Galería literaria 12, Barcelona 1956, p.18.

«Ob Corazón amantísimo de Jesús, fragua divina donde arde aquel amoroso fuego que viniste a traer a la tierra y en que con tanto abínco deseas ver encendidos nuestros pechos! Ardan, Señor, hasta consumirse en esta llama suavísima. Ángeles de la corte celestial, os suplico rendidamente digáis al Autor de mi vida que me desfallece su dulcísimo amor».

I al mateix ofici de la *Mina inagotable*:

«Dulce bien de mi vida! Vos que vinisteis a prender en la tierra el fuego del divino amor, ¿por qué consentís que tantos hombres os desamen? ¿No decís, Señor, que vuestro deseo es que arda? Tocad, pues, el corazón de estos ingratos: haced que conozcan su locura y que se entreguen sin reservas a vuestro divino servicio».

Aquest matís ens dóna als inicis de Butinyà com a escriptor una nota essencial seva, bo i dintre del més estricte mètode jesuític: el tarannà personal.

Publica després *Día de retiro para la reforma de la vida espiritual i La Granadilla, o sea consideraciones para el ejercicio de la Vía-sacra*, de les quals, així com de la *Mina*, es feren dues edicions. A *La Granadilla*, molt d'acord amb la seva personalitat, afegeix una quinzena estació gloriosa, que no era normal llavors.¹¹⁹

Es curiós que, ni que en diferents obres exposi la mateixa devoció, cada vegada la fa de bell nou, és a dir no aprofita el text, o si més no ho enriqueix. Altre detall interessant a ressenyar-hi és que és molt escrupolós en consignar les fonts de les oracions per distingir-les de les seves (o bé indica les indulgències si són generals de l'Església), fet no gaire comú aleshores. S'aprecia bé a les *Visitas a Jesús sacramentado*, de la qual es van fer quatre edicions. Inspirada en l'obra de Ligorí, té significatives diferències, com ara en emprar la figura de Jesucrist com a Amic, Pare, Pastor, però en ometre la de Majestat. Aquesta, per altra banda, és l'obra en què manifesta un sentit místic més acusat.

Escuela de santidad és una preparació per a la primera Comunió, car, com diu al pròleg:

119. Segons M. GARRIDO BOÑANO a *Vía Crucis*, *Gran Enciclopedia Rialp* XXIII, Madrid 1975, p.473.

«Si he de confesar lo que siento, diré con franqueza que de cuantas he leído y examinado hasta ahora, las mejores eran bastante incompletas y muchas otras no descendían al nivel de los niños, ni se acomodaban a su corta capacidad y ligereza. Por lo común, escriben y hablan a los niños como si lo hicieran con gente adulta. (...) Para juzgar de mi acierto, no apelaré al tribunal de los que pretenden pasar plaza de sabios, los cuales suelen reírse de lo que llaman futilidades pueriles: apelo a los que tengan a su cargo la educación de niños, y aun a los niños mismos, a quienes dirijo éste mi trabajo».

Es va lloar molt a «Dogma y razón»¹²⁰ i a la «Revista Popular»,¹²¹ en un article signat amb les inicials F.S. y S., que, evidentment, corresponen a Fèlix Sardà i Salvany.

L'hagiografia havia adoptat al segle XIX la característica del rigor, com n'és bona prova la tasca dels Bollandians, la font principal de Butinyà. L'originalitat d'aquest jeu en l'orientació, els dedica als obrers, i la selecció, són vides de treballadors.

A la vista d'un quadre de les variacions dels sants catòlics segons la procedència social, com és el que presenta S. Giner a *Sociología*,¹²² veiem que fins el segle XIX, el punt més alt de participació de la classe baixa fou el segle XVIII amb un 13 per cent; el terme mig d'aquesta és d'un cinc per cent, mentre que el de la classe alta és del 78. Aquesta migradesa farà que a vegades posi de models alguns que no han arribat a sants. I es planteja davant la vida del beat *Gerardo Majella, ejemplar sastre*:

«Por qué una vida tan llena de brillantes ejemplos para los que ganan el pan con el sudor de su rostro, de un obrero distinguido por sus heroicas virtudes, no la propuso la divina Providencia a la veneración pública poco después de su dichosa muerte, como se ha verificado con algunos santos. Y no encuentro otra respuesta sino porque el pasado siglo era siglo de fe y no eran menester tales estímulos para la práctica del bien.

»Prudentísima es, pues, la Iglesia y divina su dirección en la glorificación de los santos».

120. A la p. 169 del nº 10 abril de 1887.

121. Al nº 854 (21 abril 1887), p. 263.

122. Vegi's p. 192 de *Sociología*, ed. Península, Barcelona 1974.

El seu sistema de selecció estreba, doncs, en la classe social, tots els seus protagonistes pertanyen a «la classe pobra», la dona és generalment una víctima social i adreça les obres al menestral, petit burges d'un ofici humil, l'artesà mig, important protagonista social del seu temps. Tots aquests punts les fan connectar amb la subliteratura de l'escola d'Ayguals d'Izco, molt propera també al socialisme utòpic. Aquestes idees, que esclaten ja en 1848, es mantindran fins algunes obres de la literatura realista,¹²³ però va ser en aquella primera època on va començar el tema literari de les angúnies de la pobra gent, que culminarà amb el naturalisme. Malgrat l'enfocament religiós de Butinyà, coincideixen en molts aspectes, com ara la dignitat de l'obrer pel mateix treball que constitueix la seva grandesa, alhora que s'exposa cruament la misèria material. De *La luz del menestral* i vides de Llibrada Ferrarons i Gerardo Majella:

«Engaño manifiesto y error pernicioso deféndería quien propalase que la suerte del obrero es la más abyecta y miserable de la tierra. Todo lo contrario nos enseñan de consuno la revelación y la razón misma. La fe nos dice que el primer estado que hubo en el mundo, instituido por el mismo Creador, fue el de obrero.

«No es, pues, el trabajo lo que rebaja al hombre, sino el ocio, que es madre de todos los vicios. Recorred las historias, así profanas como sagradas, y os convenceréis del aprecio que hicieron los pueblos sensatos de los nobles obreros.

«Labrador, albañil, panadero, soguero o quien quiera que seas que, obligado a ganar el pan con el sudor de tu frente buscas un rato de solaz y de descanso en la lectura de estas páginas (...) Este mundo, para que presente a nuestros ojos toda la belleza que el divino Artífice se propuso para su gloria o manifestación de sus incomparables perfecciones, no necesita menos del oficio que en él desempeñas, que del cetro que empuñan los monarcas.

«Agítanse por aquí y por allí numerosos obreros sacrificados con febril ardor a penosas faenas, desde el amanecer a la noche no descansan punto».

A la seva cunyada li fa una relació de les vides que publicarà, «per què vegis que en totes las professions se pot fer un sant men-

123. Vegi's I.M. ZAVALA, *Socialismo y literatura: Ayguals de Izco y la novela española*, «Revista de Occidente» 80 (1969), p. 180 i ss.

tras fassa la voluntat de Déu com ell li dongui a conèixer». ¹²⁴ Hi surt el corder, la cuinera, el mestre de casa, el taverner, revenedores de plats, etc.

Aquí també, per petits badalls, apareix la seva ideologia o els seus motius literaris, però essencialment segueix amb una fidelitat estricta les actes dels màrtirs ¹²⁵ o bé respecta les fonts, a l'abast que a vegades s'endevinen fàcilment, com ara a la vida de Margarita de Cortona, que ha begut de *La leyenda de oro*, lectura que tant recomanava als seus familiars.

De *La luz del menestral* i la següent que publica, *La devota artesana*, també farà dues edicions. Aquesta darrera és la vida de Librada Ferrarons, de la qual ell mateix és testimoni indirecte, valor que destaca, per l'actualitat del tema, junt amb el mòbil social.

«Voy a reseñar la vida verdaderamente admirable y edificante de Librada Ferrarons, entregada desde tierna niña a labores de fábrica y por lo tanto muy a propósito para nuestros días, en que, por el raudo vuelo de la industria moderna, tantas jóvenes dedícense a trabajos parecidos.

»Escribo no cosas olvidadas de edades antiguas, donde por la distancia de los tiempos encuentra la imaginación anchuroso campo y amplia libertad de fingir: refiero hechos contemporáneos, virtudes de esta edad y ejemplos frescos de nuestros días, donde el fingimiento sería desvergonzada osadía».

Derivades de *La luz del menestral*, però des de diferents angles, fa altres publicacions. Així, *Algunas flores del jardín obrero. Ramillete de flores artesanas*, en què són solament vides de dones «porque habiéndose ellas justificado en ocupaciones hoy en día en boga, puedas aplicarte fácilmente en sus ejemplos». En fa una acurada correcció de la primera redacció, sempre en la línia de fer la lectura més humana i accessible. I les *huellas del divino Maestro* passen a *huellas del santo obrero de Nazaret, virgen* passa a *doncella* i *ángel de la guarda* a *ángel peculiar*.

De totes totes, malgrat l'orientació social i la voluntat científica i moderna, ens separa d'aquestes obres tot un context sociològic i per tal causa se'ns revelen plenes d'ingenuïtat.

124. Carta des de Lleó, 10 d'agost de 1868.

125. Es pot comprovar, com exemple, amb la vida de sant Sereno, jardiner de la seva del menestral i la seva acta a D. RUIZ BUENO, *Actas de los mártires*, BAC 75, Madrid 1951, p. 1172 i ss.

La *Luz del menestral* presenta dos contactes molt interessants, l'un amb el camp de l'art i l'altre el fundacional. El primer és la retirada d'algunes descripcions amb l'estètica dels prerafaelistes, que va tenir especial influència a Catalunya, i en què predomina l'element visual, el misticisme primitiu i un artificiós sensualisme moralitzador. Santa Germana

«... fue sepultada en la misma iglesia enfrente del púlpito, con una vela en la mano y una guirnalda de espigas de centeno y flores de siemprevivas en la cabeza».

I a la vida de Santa Margaritina, cosidora:

«Se asegura que estuvieron las sagradas Reliquias flotando en la superficie de las aguas, y que subiendo contra la corriente fueron a pararse frente a frente de la ciudad. (...) acudió gran concurso a ver el santo cadáver flotando y quieto sobre la corriente del río».

Quadre que fa pensar en la *Mort d'Ofèlia* (1852) de J. Millais, símbol d'aquella escola pictòrica.

L'altre aspecte a què m'he referit és que hi trobem la primera descripció que seria la seva congregació religiosa, tant en la forma externa d'organització econòmica, repartició de béns i elecció democràtica dels càrrecs, a la vida d'Enrique Buch, com en la interna d'ambientació religiosa de l'Obrador, dibuixant model, que als últims anys, tornarà a reproduir en el taller de la Sagrada Família a *El Patriarsa San José*. El valor d'aquesta relació, a la vida de la modista Albina, és que era feta sis anys abans de la fundació religiosa,¹²⁶ data en què té gairebé enllestida l'obra, i hi és plenament prefigurada:

«... resolvió con la bendición de su padre espiritual abrir un taller de modista. Al efecto presentóse un día a Teresa y le dijo que había ideado quitarla de servir, alquilando una casa y ganándose con su industria la vida. Sorprendida quedó la viuda al oírla; hizole ver los grandes inconvenientes y dificultades con que tropezaría, y le dijo que le parecía temeridad intentar tamaña empresa (...) a pesar de la desaprobación de todos los que bien las querían, al cabo accedió Teresa a los planes de su hija, y tomaron en arriendo una pobre

126. El manuscrit, que es conserva a l'arxiu de can Butinyà, data de 1868.

casita para poner en ella su pobre costurería. (...) Al poco tiempo, no pudiendo las dos dar abasto al trabajo que de todas partes les traían, tuvieron que procurarse algunas oficialas y aprendices para su ayuda. (...) Vivió Albina una vida verdaderamente religiosa. Silencio riguroso, penitencia continua; espíritu de oración incesante, unión con Dios nunca interrumpida...»

Publicà també algunes vides separadament i en altres llengües. Una curiosa anècdota al respecte es desprèn de les censure que es conserven a l'arxiu de Sant Cugat del Vallès: com que la vida del Nuncio Sulpricio s'havia publicat a «El Mensajero del Corazón de Jesús» de setembre i octubre de 1891, traduïda del francès, censuraren el seu intent de reedició considerant-lo plagi de la publicació francesa. Evidentment, es va desfer el malentès, car Butinyà la publicà altra vegada.

L'obra més vulgar des d'un punt de vista literari és alhora la més pobra en trets personals. Es tracta de la *Vida del P. Gabriel Malagrida de la Compañía de Jesús, quemado como hereje por el marqués de Pombal*, basada en uns documents que havia aplegat al seu pas per Portugal.

Quant al llibre sobre sant Josep, no va aspirar a fer un tractat teològic, «sino más bien escribir sobre el Santo para fomentar la devoción al mismo y propagar su valor 'sociológico' y su ejemplaridad para todos los trabajadores. Sin embargo, en su libro *Glorias de San José* nos dejó un verdadero tratado de teología josefina». ¹²⁷ És la seva obra més documentada i representa treball exhaustiu de recopilació de dades, de parers, selecció bibliogràfica, etc. Amb tot, Butinyà s'excusa de no poder ser més rigorós:

«... Tal vez en su desarrollo tropiezas con dos defectos que suelen adolecer obras parecidas. Es el primero que los argumentos con que se defienden las glorias supereminentes de san José son todos como a priori, sin textos o autoridades que los apoyen. A lo que respondo que, si esto es defecto, de ello pecaron todos los panegiristas de san José, porque, como se colige de los primeros capítulos, poco nos dejaron escrito de sus alabanzas ni la Sagrada Escritura ni los Santos Padres, y de esto poco sacamos por congrua consecuencia todo lo demás».

127. F. de P. SOLÀ, *El P. Butinyà y san José*, o.c., p.57.

Entre les seves fonts i fonaments assenyala els ensenyaments de Lleó XIII i un manuscrit antic sobre el sant, que va descobrir a Arbeca.

La censura en començament havia estat desfavorable, fins al punt que Butinyà adoptà l'actitud d'acceptar un arbitratge:

*«quisiera de V.R. me señalara sujeto de su confianza, a quien pudiera comunicar y consultar en las correcciones de las Glorias de San José indicadas por los censores. En éstas me propongo seguir su dictamen cuando dos convengan en lo mismo: en lo que indique uno solo, seguiré lo que juzque más acertado».*¹²⁸

Entre les objeccions figurava, per exemple, la possible rivalitat amb la devoció a Maria. El fet és que aquesta obra representava una avançada en la interpretació del sant, atès que molts punts que ell manté, com la predestinació de sant Josep, són elements bàsics al *Mes en honor de sant Josep, patró de la Iglésia* (1895) de Torres i Bages i el seu estudi és citat entre la bibliografia selectiva del llibre de B. Llamera, *Teología de san José*,¹²⁹ el qual no esmenta el del bisbe de Vic.

Sobre el sant ja havia deixat dos devocionaris, *Devoción de los siete domingos i Visitas al glorioso Patriarca*, als quals apareixien alguns dels seus temes característics, com ara el d'establir a Josep com a model d'obriers.

En aquesta obra és manifesta una clara simpatia pel sant, com palesa en recórrer als mateixos arguments en el cas de l'amor d'aquell i Maria que en el seu cas amb Dolors.

La comunión frecuente y diaria, també és d'un estil cult, però el to és més encès i apassionat. Aquesta obra es publicà pòstuma en 1925. La tesi que duu el títol és constant a tot l'epistolari i es deixa caure a altres obres. La trobem fins i tot a *Día de retiro*, és a dir en 1870, data que el converteix en un dels peoners de la mateixa, si més no al nostre país.

Es fonamentava en opinions de sants, concilis, sants Pares, i àdhuc alguns jesuïtes, elements que s'afegien a la seva concepció religiosa, basada en una relació d'amor i no de temença. Cal tenir present, però, que l'ombra del jansenisme, com ell al·lega, era viva en-

128. Carta al Provincial, Joan Ricart, de Tarragona estant, 26 octubre 1888.

129. Editat a BAC 108, Madrid 1953, p. XIX.

cara. De fet, en aquest cas l'oposició fou unànim. Vet aquí un fragment de les censure:

«El autor esfuerza los argumentos en pro y responde a las objeciones con más celo que acierto, por lo cual creo que la obrita no sería edificante para los fieles, ni muestra lo que pretende (...) me parece hasta ridículo que toda mujer casada, metida en carne hasta los ojos, y que toda soltera, metida en galanteos y espectáculos, caso que no peque gravemente, comulgue todos los días como si fuera sacerdote o religioso».

En 1907 es publica *La comunión frecuente y diaria* d'un jesuïta,¹³⁰ arran del dret de Pius X *Sacra Tridentina Synodus* (1905), qui diu:

«En defensa de esta misma doctrina escribió hace años el P. Francisco Butiña, S.J. (m.1899), un notable opúsculo, que por circunstancias especiales no vio la luz pública en vida del autor y tal vez no tarde en publicarse, pues parece escrito después del decreto de Pío X».

És interessant de constatar que en aquells moments Butinyà ja podia pensar que l'obra no havia d'agradar i que no superaria la censura. Ell, però, tirà la seva i l'envià als Superiors màxims, aleshores a Fièssole. Ara bé, sabem d'algun altre jesuïta que participava de les seves tegries, el P. Vinader:

«... mis afectuosos recuerdos a mi amado P. Vinader. Dígale V. que ya mandé el opúsculo a Fièssole».¹³¹

Cal esmentar que el P. Vinader havia participat amb una cançó de bressol al recull dels *Trobadors nous* (1958)¹³² i que Verdaguer el lloà al *Record necrològic de Rubió i Ors*.¹³³

Deixarem de banda les obres que afecten estrictament a les fundacions, com el *Reglamento* o les *Constituciones*, que s'estudien als lli-

130. J.B. FERRERES, *La comunión frecuente y diaria*, ed. Gili, Barcelona 1907, pp. 80-81.

131. Carta a I. Simón i Ponti, des de Vallmoll, 16 març 1894. (Cit. de l'o.cit. del P. Blanco, p. 165).

132. El poema, *Lo bressolet*, apareix a les pp. 312-313.

133. Vegi's a *Obres Completes*, vol IX, Catalonia, Barcelona 1939, p.64.

bres de Cáceres i Tejedor. De las *Preces particulares de las Siervas i Corona de jaculatorias que dicen durante el trabajo*, destaquem la característica senzillesa de fons i forma. Hi ha una obreta, però, que excel·leix en gràcia; es tracta d'*Algunes reglas de cortesanía*, en què s'abaixa als detalls més petits i materials, per tal d'orientar i ensenyar les seves monges. És una lliçó d'autodomini i d'educació elemental, on predominen l'equilibri i el sentit pràctic, i a la vegada ens fa una acurada descripció dels costums del moment:

«Sería reprehensible llevar las medias rotas o el hábito descosido, como el gorro o toca abollado, o más inclinado a un lado que a otro.

»Sea el andar moderado, sin llevar el paso ni precipitado ni excesivamente lento. No se lleven las manos sueltas, como sembrador, ni los pies arrastrando, ni el cuerpo como cayéndose sin fuerzas.

»Con el triste y melancólico no se trate de cosas tristes, que no puedan consolar, porque sería añadir aflicción al afligido; ni tampoco en las alegrías razonables se hable de males, que puedan acongojar.

»Es incivil mirar con afán el plato que traen y ofensivo examinar el plato del otro, cual si quisiera contarle los bocados.

»Es reprehensible usar de la servilleta para quitarse el sudor, limpiarse los ojos o pasarla por el plato, aunque limpio, para darlo al que reparte.

»Por fin, en los convites de gran tono, de que debemos huir con todo empeño, suelen traer agua tibia diversamente aromatizada, destinada a lavarse los dedos y enjuagarse la boca, echando luego el agua en una taza a propósito y secando los dedos en la servilleta. Aunque esto último puede pasar, el lavatorio público de la boca es repugnante, por más que lo usen gente remilgada. Así es el mundo, que busca sólo apariencias: los sencillos prefieren en todo la limpieza y aseo, símbolo de la pureza del alma».

També cal fer referència a la col·laboració en publicacions periòdiques, opuscles i follets. Aquesta premsa, essencialment social i proselitista, era estimulada per Lleó XIII. De Butinyà he localitzat un parell de contes a «La lectura dominical»,¹³⁴ un d'ells de tema català, sobre la rondalla del pou florit. El poema *Fe*, que es publica l'11 de març de 1896 amb les seves inicials, no dubto en atribuir-l'hi. En presento dues estrofes:

134. Als números 36 i 39, del 9 i 30 de setembre, respectivament, de 1894.

«*Todo, Señor, pregona tu existencia,
 Todo tu gloria canta.
 Y si todo enmudece, la conciencia
 Tu imagen agiganta.*

*Sólo el sabio a dudar de Ti se atreve.
 Él, con saña ferina,
 Ciego, escupe a la fuente donde bebe
 Y al sol que le ilumina».*

En els darrers versos, com a molts altres llocs de la seva obra castellana, veiem l'empremta catalana; en aquest cas el refrany: qui escup al cel, a la cara li cau.

També he reconegut el seu estil a *El Patriarca san José*, opuscle de l'Apostolat de la Premsa, al qual, recolzat en l'autoritat de Lleó XIII —que ja ha publicat *Quamquam pluries* (15 agost 1889), el decret *Ex quo* (15 agost 1892) i cinc lletres apostòliques (dues en 1890, una en 1891 i dues més en 1892), al respecte—, s'ha afermat a les seves idees, per les quals havia escatit amb els censors. Ara, doncs, les presenta amb deseiximent.

Se sap per l'epistolari amb el P. Garzón¹³⁵ que preparava un altre opuscle sobre *María, madre de misericordia*, i és autor també d'un parell de tema social: *Los amigos del pueblo* i *Cristo y los obreros*.

Com anècdota, tan sols citarem el *Cántico en honor del Sagrado Corazón de Jesús*,¹³⁶ del qual és autor de la lletra i música (es publicà amb les sigles P.F.J.B.S.J.). El P. Blanco el reproduïx, però no indica la font, i, en canvi, no és esmentat a l'article «*La devoció al Sagrado Corazón de Jesús en la música jesuítica*».¹³⁷

Sabem d'escrits científics seus, inèdits, sobre mecànica i magnetisme, i editats, observacions meteorològiques, a Lleó i l'Havana. Es conserva manuscrit a Loiola un tractat apològic en llatí, *De Novissimis*, interessant sobretot pel moment en què l'escriu, quan es dedicava a l'ensenyament de Teologia a Salamanca. Aquell període, anterior al cim del moviment neoescolàstic, representat en l'encíclica *Aeterni Patris* (1879) de Lleó XIII, fou el de més gran empremta renovadora. És una bona mostra de la vida reclosa de l'escolàs-

135. Carta que li adreça, com a cap d'aquella editorial, des de Madrid, el 22 de desembre de 1892.

136. Aparegué a «*Revista Popular*» 32 (1887).

137. Vegi's «*Jesuitas*» 84 (1977).

tica i de la que germinaria la nova embranzida. De bon començament es veu la seva mà, bo i posant-se sota els auspicis de sant Josep.

I encara, és inèdita l'obra més voluminosa, un repertori catequista superior a les mil pàgines. Cal dir que en aquella època dominava arreu l'esperit de Claret i la *Guía práctica del catequista* (1872) d'Ossó. Butinyà hi aportà alguna novetat: en primer lloc, fa el llibre per al catequista i no per al catequitat, segons el catecisme de Schüller, que recomanava el Sant Pare i que s'havia imposat a la diòcesi romana, com diu Butinyà a un full que vaig trobar entremig el manuscrit.

El manuscrit és autògraf només en part, la qual cosa s'explica perquè, éssent una adaptació, algú li devia ajudar a la traducció. Entre les causes perquè no va superar la censura es pot citar el seu projecte d'armonitzar les teories geològiques amb la doctrina sagrada, en tractar de la Creació. No se'n va fer cap comentari al I Congrés catequístic nacional, a la crònica del qual es parla de la Companyia i el Catecisme.¹³⁸ Caldria afegir que actualment es tendeix al mètode psicològic alemany,¹³⁹ el qual havia preconitzat; però el seu llenguatge i estil avui han quedat envellits.

Podem resumir que, en un sentit diacrònic, es revela la supeditació del seu ofici o vocació d'escriptor a l'afany d'apostolat i, evidentment, a l'obediència. Per altra banda, s'observa també el progressiu desflorar de la seva personalitat.

Quant a l'evolució de l'estil, cal distingir una primera etapa d'obres anònimes per al públic en general i sense intenció literària; vers 1871, es mostra aquesta, alhora que manifesta la seva comunió amb el nou moviment català i la seva significança al moment d'esclat de la Renaixença; de 1882 ençà, predomina l'enfocament social, aspecte en el qual també coincideix amb els corrents del seu temps.

Per a cloure aquest apartat, farem una comparança, per bé que d'un cas ben diferent, el d'Antoni Puigblanch, tal com el jutja Jardí al seu estudi. Bé que Puigblanch no tenia vot d'obediència, bé que Butinyà senyoreja la llengua catalana: «Pensem que hauria significat l'obra de Puigblanch en la història de la nostra renaixença, si el seu autor hagués posseït el sentit de la perfecció idiomàtica que no tenia, pel fet que el seu prolongat allunyament de la terra natal li privà

138. Vegi's *Crónica oficial del Primer Congreso catequístico nacional español*, Valladolid 1913.

139. Vegi's A. ZULUETA MARIGORTA, *Catequética*, en *Gran enciclopedia Rialp* V, Madrid 1971.

d'abeurar-se en la deu inesgotable de la parla popular, com ho féu anys més tard Verdaguer. Imaginem-nos la qualitat de la seva poesia, si hagués sabut prescindir del seu llast, com a purista de la llengua castellana, que li privava de copsar el geni de l'idioma. (...) Les perspectives que podia haver obert per a la nostra cultura haurien estat incalculables». ¹⁴⁰

A l'últim, farem una succinta ressenya bibliogràfica de les obres publicades: ¹⁴¹

- 1860-63 *Resumen de las observaciones meteorológicas recogidas en el observatorio de La Habana i Boletines mensuales del Colegio de Belén* (La Habana), en col·laboració amb altres jesuïtes.
- 1864 *Resumen de las observaciones meteorológicas recogidas en el observatorio del Colegio de San Marcos de León en el año 1863*, impr. Miñón, Lleó 1864.
- 1868 *Mina inagotable de tesoros celestiales abierta en el Corazón de Jesús*, impr. Miñón, Lleó 1868. (Signa només una nota preliminar: F.B.).
- 1870 *Mina inagotable de tesoros celestiales abierta en el Corazón de Jesús*, impr. D. Juan de la Cuesta, Valladolid 1870. (Signa la nota preliminar: Francisco Butiña).
Día de retiro para la reforma de la vida espiritual, impr. A. de Angulo, Salamanca 1870.
- 1871 *La venjança del martre, drama relligiós en tres actes sobre lo martiri del gloriós sant Martirià, patró de Banyolas*, impr. F. Rosal, Barcelona 1871. Al drama segueix un *Compendi de la vida de sant Martirià, bisbe y martre, patró de Banyoles*, (Firma ja amb el seu nom, com a catedràtic de Teologia en el Seminari de Salamanca).
Las Mitjdiadas del Mes de Maig, o bé lecturas profitosas als menestrals consagradas a honor de Maria, impr. de T. Carreras, Girona 1871. (Signat igual que en l'anterior. El manuscrit, que es conserva a can Butinyà està datat a Laon en juliol de 1869).
- 1872 *La Granadilla, o sea consideraciones para el ejercicio de la Vía Sacra, dedicadas a los devotos del Sagrado Corazón de Jesús*, impr. D. Juan de la Cuesta, Valladolid 1872. (Signa amb el seu nom la nota preliminar).

140. E. JARDÍ, *Antoni Puigblanch. Els precedents de la Renaixença*, ed. Aedos, Barcelona 1960, p.334.

141. Encara que s'ha donat varies vegades, jutgem interessants de tornar-hi, perquè introduïm bastants variacions.

- 1873 *Día de retiro para la reforma de la vida espiritual, por un sacerdote de la Compañía de Jesús*, 2ª edició, corregida i augmentada.
- 1875 *Visitas al glorioso patriarca San José para todos los días del mes, por un devoto del santo*, impr. hereus de la vídua Pla, Barcelona 1875.
Luz del menestral, o sea colección de vidas de fieles esclarecidos, que se santificaron en profesiones humildes, precedida de una breve reseña sobre la Sagrada Familia, tip. Católica, 2 volums, Barcelona 1875. (Signat amb el seu nom. El manuscrit, que es conserva a can Butinyà, està datat a Lleó en 1868).
- 1877 *Devocionario manual arreglado por algunos Padres de la Compañía de Jesús*, impr. del Corazón de Jesús, Bilbao 1877. (La 24ª edició és de 1868, però anotem tan sols aquesta. La font de la seva col·laboració és la tradició familiar.
- 1878 *Visitas a Jesús sacramentado, a María Santísima y al glorioso Patriarca san José*, impr. F. Rosal, Barcelona 1878. (És signada).
La devota artesana, reseña de la vida de la Sierva de Dios Librada Ferrarons i Vives, tip. de l'Hospici Provincial, Girona 1878. (És signada). Aquesta podria ser la que en altres llibres —*Vida de san Isidro, Comunió frecuente y diaria*— es dona com altre edició de *La luz del menestral*.
- 1879 *Un granet de mostassa o breu recort dels pares missionistas de la Companyia de Jesús*, Llibreria religiosa, Barcelona 1879. (Es publica anònim. Consta que és la 2ª edició, però de la 1ª enllloc n'hi ha constància).
- 1881 *Constituciones de las Siervas de San José*, impr. de L'Hospici Provincial, Girona 1881. (D'aquesta obra i de la següent, ignoro si figura com autor en la portada, a l'interior no és esmentat).
Preces particulares de las Siervas de San José, impr. de l'Hospici Provincial, Girona 1881.
- 1882 *Devoción de los siete domingos consagrados a honrar los dolores y los gozos de san José*, impr. hereus de la vídua Pla, Barcelona 1882. (És el germen de *Glorias de san José*. És anònima).
Joya del cristià, devocionari manual dedicat als fills de Catalunya, impr. de l'Hospici Provincial, Girona 1882. (El seu germen és *Un granet de mostassa*. Es publica anònima).
Visitas a Jesús sacramentado, a María Santísima y al glorioso patriarca san José, 2^a ed., impr. de l'Hospici Provincial, Girona 1882. (És signada).
- 1883 *Vida de santa Margarita de Cortona, costurera*, Rubiños, Madrid 1883. (El *Manual del Librero hispano-americano* de Palau resse-

- nya una estranya edició anterior de 1881. És una vida de *La luz del menestral*.
- Vida de santa Germana Cousin, pastora*, Rubiños, Madrid 1883. (De *La luz del menestral*).
- 1886 *Quinabubi ni santa Zita, criada o hinuñtan*, impr. Santa Cruz, Manila 1886. (Traduïda al visaya de *La luz del menestral* per Mariano Perfecto, que apareix con M.P.).
Vida del P. Gabriel Malagrida de la Compañía de Jesús, quemado como hereje por el Marqués de Pombal, impr. F. Rosal, Barcelona 1886. (És signada).
- 1887 *Escuela de santidad o Ejercicios espirituales para disponer a los niños a una buena y fervorosa Comunión*, tip. Peninsular de Mariol y López, Barcelona 1887. (Signa el pròleg a Saragossa, 21 juny de 1886).
- 1888 *Buhay ni sta. Margarita de Cortona, hinango sa Luz del menestral*, impr. Asilo de Huérfanos, Guadalupe 1888. (Traduïda al tagal per Joaquín Tuason).
Vida de san Martín, sastre, Pérez Dubrull, Madrid 1888. (De *La luz del menestral*).
Joya del cristià, devocionari manual dedicat als fills de Catalunya, 2^a ed. impr. F. Arís, Tarragona 1888. (És signada).
- 1889 *Glorias de san José*, impr. Subirana, Barcelona 1889. (És signada).
Vita del P. Gabriele Malagrida, de la C. de G., abbruciato come eretico del marchese di Pombal, Artigianelli, Milà 1889. (Traduïda per Enrico Massara).
Vida de santa Margarita de Cortona, costurera, Pérez Dubrull, Madrid 1889. (De *La luz de menestral*).
Vida de santa Germana Cousin, pastora, Pérez Dubrull, Madrid 1889. (De *La luz del menestral*).
- 1890 *Visitas a Jesús sacramentado, a María Santísima y al glorioso Patriarca san José*, 3^a ed., Librería Católica, Barcelona 1890.
Vida de San Juan de Dios, impr. Doménech, València 1890.
- 1891 *Vida de san Isidro labrador*, impr. Pérez Dubrull, Madrid 1891. (De *La luz del menestral*. Segueix un diàleg *Contra la blasfemia*).
- 1893 *Vía Crucis consagrado a los devotos del Corazón de Jesús*, tip. de F. Arís, Tarragona 1893. (És pràcticament una 2^a ed. de *La Granadilla*. Es publica anònim).
Glorias de san José, ed. Subirana, 2^a ed., Barcelona 1893.
Vida de san Blas, obispo y mártir, sastre, impr. del Corazón de

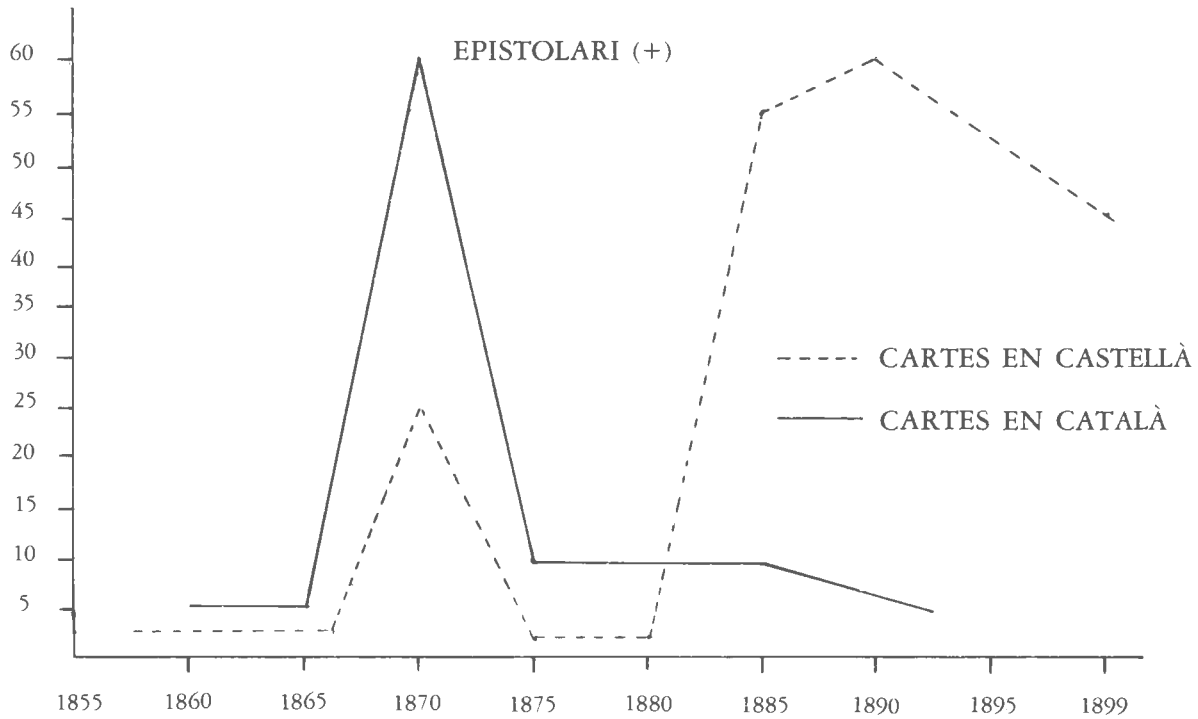
- Jesús, Bilbao 1893. (Com que figura autor junt amb P. Rivadeneira, deu ser una adaptació de la seva biografia).
- 1894 *El Patriarca san José, gloria y modelo del obrero cristiano*, tip. A. Avrial, El Apostolado de la Prensa, Madrid 1894. (Anònim).
Bubay ni san Isidoro Labrador, Tambobong 1894. (Traduïda al tagal. De *La luz del menestral*).
- 1895 *Algunas flores del jardín obrero. Ramillete de flores artesanas o vidas de mujeres ilustres por su virtud*, tip. F. Arís, Tarragona 1895. (És signada. És una selecció de *La luz del menestral* i altres obres).
Vida del beato Gerardo, ejemplar sastre y taumaturgo de la Iglesia. Algunas flores del jardín obrero, tip. de F. Arís, Tarragona 1895. (És signada).
La flor de los aprendices o el venerable Nuncio Sulpricio. Algunas flores del jardín obrero, impr. de Henrich y C^a, Barcelona 1895. (Ampliació de la vida de *La luz del menestral*).
Algunas reglas de cortesanía para las Siervas de San José, que las dio el P.F.B., tip. F. Arís, Tarragona 1895. (És datat a Manresa, novembre de 1886).
- 1897 *Cristo y los obreros*, tip. Avrial, El Apostolado de la Prensa, Madrid 1897 (Anònim).
La devota artesana. Reseña de la vida de la sierva de Dios Librada Ferrarons y Vives, 2^a ed., impr. J. Bonet, Olot 1897.
- 1898 *Visitas a Jesús sacramentado, a María Santísima y al glorioso patriarca san José*, 4° ed., tip. Católica, Barcelona 1898.
- 1899 *Los amigos del pueblo*, tip. Avrial, El Apostolado de la Prensa, Madrid 1899. (Anònim).
- 1900 *Joya del cristià, devocionari manual dedicat als fills de Catalunya*, 3^a ed., impr. Henrich, Barcelona 1900.
- 1901 *Vida de santa Margarita de Cortona, costurera*, impr. del Corazón de Jesús, Bilbao 1901. (En realitat és una 3^a ed.).
- 1902 *Pombal y Malagrida. Persecución anti-jesuítica en Portugal | Ensayo histórico*, impr. de F. Rosal y Vauzell, Barcelona 1902. (En realitat és una 2^a ed.).
- 1909 *Glorias de san José*, ed. Subirana, 3^a ed., Barcelona 1909.
Bubay ni san Isidro Labrador at ng kanyáng asawang si Santa María de la Cabeza, impr. de T. Almeida, Manila 1909. (Com consta a l'edició següent —i segons la qual cosa aquesta seria la 2ª edició— es publicà sense permís del traductor anterior. Per tant, el traductor de la 1ª devia ser el de la següent edició, Pascual H. Poblete, De *La luz de menestral*).

- 1914 *Escuela de santidad o Ejercicios espirituales dedicados a niños y jóvenes*, 2ª ed., ed. Subirana, Barcelona 1914.
- 1917 *Buhay ni S. Isidro Labrador at ng kanyang asawang si Santa María de la Cabeza*, lit. de Juan Fajardo, Manila 1917. (Traduïda al tagal per Pascual H. Poblete).
- 1918 *La luz del menestral, o sea colección de vidas de fieles esclarecidos que se santificaron en profesiones humildes, precedida de una breve reseña sobre la Sagrada Familia*, 2ª ed., 2 volums, Apostolado de la Prensa, Madrid 1918.
Escuela de santidad o Ejercicios espirituales dedicados a niños y jóvenes, 3ª ed., Apostolado de la Prensa, Madrid 1918.
- 1925 *La comunicación frecuente y diaria*, ed. Casulleras, Barcelona 1925. (Obra pòstuma, editada amb ocasió del 50 aniversari de la fundació de les Filles de Sant Josep).
- 1927 *Corona de Jaculatorias que dicen durante el trabajo las Religiosas Josefinas*, impr. Masó, Gerona 1927. (En realitat és una 2ª edició car es va publicar en 1881 a continuació de *Preces particulares de las Siervas de San José*).
- 1936 *Algunas reglas de cortesanía para las Siervas de San José*, tip. F. Arís e hijo, 2ª ed. Tarragona 1936.
- 1939 *Algunas reglas de cortesía para las Siervas de San José*, tallers Dalmau, 3ª ed., Girona 1939.
- 1957 *Algunas reglas de cortesanía para las Siervas de San José*, tallers Dalmau Carles Pla, 4ª ed., Girona 1957.

S'inclou ací un gràfic que indica les publicacions en català i castellà, per tal com explicita aquesta evolució, i també el referent a l'epistolari, que afegeix a l'interès del bilingüisme l'aspecte primerenc de l'ús del català.¹⁴² Pel que fa a aquest darrer es poden consultar a més les pàgines 61-63 de l'estudi *Una visió de la dona catalana en el segle XIX*, ja citat, i les pp. 667-682 de la meua tesi doctoral per al fenomen en general.

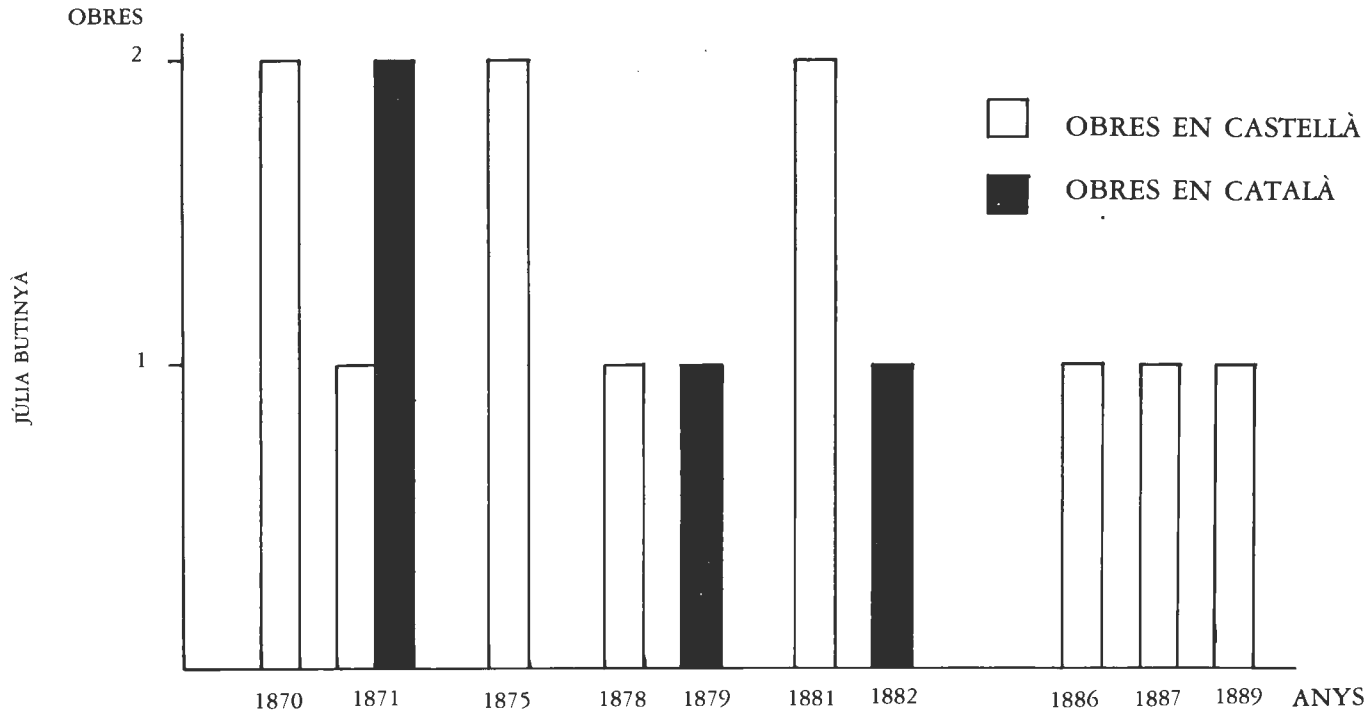
142. Vegi's p. 33 d'aquest estudi i la nota 113 corresponent.

CARTES

(+) — A fi d'una més gran simplificació s'han agrupat les cartes per quinquennis. S'ha de fer marcar la relativa validesa del gràfic degut a la incertitud quant al número real de les cartes i la seva parcial conservació.

DADES D'EDICIÓ D'OBRES LITERÀRIES (+)

62

Conclusions

Després de tot el que s'hi ha exposat crec que es pot dir que Butinyà «pertenece a esas minorías que marcan avanzadillas y señalan el rumbo de la historia de la civilización»,¹⁴³ car les energies utòpiques s'insereixen en la consciència històrica.¹⁴⁴ Encara, fan un paper actiu, com a motor: «Las utopías son a la acción lo que la teorías metafísicas al conocimiento».¹⁴⁵

Segons que diu Adela de Cáceres en cloure el seu treball: «El Taller de Nazaret de las Siervas de San José, como utopía, entra de lleno en el dinamismo creador de la historia y ofrece un estilo válido de vida para todos los que quieren asemejarse a Jesús artesano, que con María y José proclama el 'evangelio del trabajo' al hombre de todo tiempo».¹⁴⁶

La seva mentalitat precursora —la intuïció de nous corrents i necessitats—, no solament en el camp religiós (dogma de l'Assumpció),¹⁴⁷ sinó també en realitzacions científiques (ciències natural...)¹⁴⁸ o de tipus humà (projectes de guarderies infantils...),¹⁴⁹ és conseqüència del seu esperit científic, basat en l'autoritat de l'experiència, en l'ús del sistema crític i l'aplicació dels principis econòmics.

També es pot atribuir a un temperament realista, que busca la veritat i rebutja els tòpics. Així, en un ambient de malfiança envers el progrés, ell no s'està d'expressar la seva admiració:

«Admira, cristià estimat, y ab dols plaher d'ànimas nobles contempla transformada la terra amb los nous invents y aplicaciones de las ciencias físicas. No t'encísan tals progresos, ignorats de nostres avis? A mi, certament, me convidan a lloar la sabiduria infinita del Criador y sa dolsa y benèfica Providència. No'm dolen semblants milloras, abans bé m'agradaria, com al que més, poder per tot arreu atravessar camps y montanyas al xisclat de la locomotora; tenir en tots los pobles estacions hont enraonar per fils elèctrichs ab los habitants de las més allunyades fronteras; vèurer nostres rius sembrats de fàbricas,

143. De l'article meu citat, *Una mentalitat científica...*, p.35.

144. Vegi's Jürgen Habermas, *El fin de la utopía*, «El País» 9 desembre 1984.

145. Cit. de M.Á. QUINTANILLA, *Utopías racionales*, íb., 30 desembre 1984.

146. *Trabajo y dignidad humana*, o.c., p.333.

147. Vegi's *La luz del menestral*, t.I., p.134.

148. Vegi's *Una mentalitat científica...* suara esmentat, pp.32-33.

149. Ell ho seggeregix en 1867. El primer *Kindergarten*, creat pel pedagog alemany F. Fröbel data de 1840.

tan avançades que fer poguessen competència ab la més alta perfecció extranjera; respirar los aires de verdejants puigs y planúrias, regadas ab caudalosos canals y conreuhadas ab los novíssims enginyes de la ciència». ¹⁵⁰

A l'últim es podria escodrinyar el seu caràcter i fer un estudi psicològic ¹⁵¹ o bé cercar les influències que recull la seva vivència religiosa, ¹⁵² però vull destacar l'aspecte més nou —el tractat recentment per Adela de Cáceres—, és a dir la versió d'aquesta personalitat al camp de l'espiritualitat. La seva peculiar manera de barrejar oració-treball-vida, que segons aquesta autora consisteix a elaborar una oració des de la mateixa acció, bo i considerant el treball com a lloc de l'oració i activitat humana plegat. ¹⁵³

Ultra aixó, hi ha la gran dosi d'humanitat:

*«La interpretació del amor en Butiñá es totalitarista, el amor su-
ple todo, 'es maestro de todo lo bueno', en la raíz de toda acción y
contemplación del hombre. El amor está por encima de todo en su
estimación, por encima del sacrificio del dolor y de la muerte. 'No
son los tormentos los que hacen mártires, sino la caridad'». ¹⁵⁴ Així,
s'hi podrà parlar d'una «caritat laboral» amb la finalitat de cons-
truir un món més just. «Una forma inédita de amor a Dios y al
prójimo desde las ocupaciones más humildes y sencillas». ¹⁵⁵*

Tot amb l'ideal de goig i felicitat, eminentment positiu, per contra dels negatius del seu temps: *«En una societat en la que privaba el éxito, la eficacia y el lucro, se necesitaba descubrir la dimensión festiva del trabajo, que Butiñá encontró en el evangelio, concretado en el misterio de Nazaret. (...) El Taller, lugar de fraternidad, es el espacio del gozo y de la alegría». ¹⁵⁶ manifestat fins i tot en cants, que havia compostat i havien d'acompanyar el treball.*

150. *Joya del cristià*, pròleg.

151. Es poden consultar les pp. 417-515 de la meua tesi doctoral.

152. Tractat a les pp. 516-536 de la meua tesi doctoral.

153. Vegi's *Trabajo y dignidad humana*, o.c., pp. 102, 119.

154. Íd., ib., p. 301. (La darrera frase és de Butinyà, *La luz del menestral*.)

155. Íd., ib.

156. Íd., ib., p. 306.

Per acabar, reproduïrem uns versos de les *Migdiades del mes de maig*, que es titulen *Al comensar lo treball*:

*Beneïu, oh Mare mia
En est dia
Mos quefers;
Qu'ab Vós la brava tempesta
Tinch per regalada festa
Ni tem'res.*

Ab Vós, donchs, al mar me llanso
Y descanso,
Tot tranquil,
Y la tormenta més fera
No podrà ma nau lleugera
Sumergir.

Si hasta'l cel arriba l'ona
Y retrona
Tempestat,
Lliscant ma fusta per l'aire
Com aureneta remaire
De la mar,

Arribarà tot gojosa,
Tot ditxosa
Fins al port;
Fins al port que'l cor anyora
Volarà llesta ab bon'hora
Y ab conhort.

(...)

Y en los neguits, gran Senyora,
Qu'a tothora
Causa est mar,
Guiau-me al port, hont regna calma
Y puga cullir la palma
Del treball.

Al mar, donchs, sens por me llanso
Y no'm canso
Ja de dir:
Allà'm llanso, Mare mia,
Que tenint-vos jo per guia,
Vaig tranquil».

JULIA BUTINYÀ